

Κείμενα Παιδείας

Αρ. 11 (2026)

Ίωνας Ιωαννίδης: ο πρώτος διορισμένος Σύμβουλος Φυσικής Αγωγής στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο/Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως και το έργο του στις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης.

Χρήστος Λάμπρου, Δημήτριος Φωτεινός, Λούκας Κωνσταντίνου, Νίκος Μελίστας, Αλίνα Τερζή

doi: [10.12681/keimena-paideias.43041](https://doi.org/10.12681/keimena-paideias.43041)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λάμπρου Χ., Φωτεινός Δ., Κωνσταντίνου Λ., Μελίστας Ν., & Τερζή Α. (2026). Ίωνας Ιωαννίδης: ο πρώτος διορισμένος Σύμβουλος Φυσικής Αγωγής στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο/Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως και το έργο του στις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης. *Κείμενα Παιδείας*, (11), 87–122. <https://doi.org/10.12681/keimena-paideias.43041>

Ίωνας Ιωαννίδης: ο πρώτος διορισμένος Σύμβουλος Φυσικής Αγωγής στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο/Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως και το έργο του στις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης

Λάμπρου Χρήστος

*PhD. Φιλοσοφική Σχολή και Σχολή Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Ε.Κ.Π.Α.
(e-mail: chrisplamprou@gmail.com)*

Φωτεινός Δημήτρης

*Καθηγητής και Πρόεδρος στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
της Φιλοσοφικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α.*

Κωνσταντίνου Λούκας

MSc. Σχολή Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Δ.Π.Θ.

Μελίστας Νίκος

MSc. Σχολή Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Δ.Π.Θ.

Τερζή Αλίνα

PhD. Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Ε.Κ.Π.Α.

Περίληψη

Το παρόν άρθρο πραγματεύεται τις προσπάθειες του Ίωνα Ιωαννίδη, για την αναμόρφωση της Φυσικής Αγωγής και του Αθλητισμού στην Ελλάδα αναφορικά και με τις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης, ταυτόχρονα με την καταγραφή της παράλληλης επαγγελματικής και επιστημονικής του δραστηριότητας και με χρονική αφετηρία την ίδρυση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (1964). Τόσο κατά τη διάρκεια της θητείας του στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο/Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (Π.Ι./Κ.Ε.Μ.Ε.), (ως ο πρώτος διορισμένος Σύμβουλος Φυσικής Αγωγής), όσο και στο σύνολο των συναφών μεταρρυθμιστικών προσπαθειών που συμμετείχε, η συμβολή του στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική, ώστε να μπορεί να χαρακτηριστεί -και αυτός- ως ένας από τους θεμελιωτές των Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού στη χώρα, κατά το χρονικό διάστημα του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα. Ενδεικτικά αναφέρονται ότι ο Ί. Ιωαννίδης υποστήριξε: α) την έμφαση η οποία θα έπρεπε να δοθεί στην «Αγωνιστική κληρονομιά» της χώρας (Κλασικός Αθλητισμός) καθώς και γενικότερα στις Αθλοπαιδιές, στα Αναλυτικά Προγράμματα, με την ταυτόχρονη κατάργηση των ‘τακτικών/στρατιωτικών’ ασκήσεων/κινήσεων και της Σουηδικής-«Παιδαγωγικής Γυμναστικής», β) το ρόλο της Φυσικής Αγωγής (Φ.Α.) στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, γ) την προώθηση του Σχολικού Αθλητισμού με κατάλληλους θεσμούς όπως τα αθλητικά σχολεία και τους μαθητικούς ομίλους αθλημάτων, δ) τη σημασία της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής, ε) τη σημασία των κατάλληλων Προγραμμάτων Σπουδών εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής. Ανάμεσα στις απόψεις, του πρώτου -χρονικά- διορισμένου Συμβούλου Φ.Α. στο Π.Ι., Ί. Ιωαννίδη και του δεύτερου διορισμένου Συμβούλου Φ.Α., Ιωάννη Σκορδίλη, υπήρχε σχεδόν πλήρης ταύτιση για τη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό, κατά τη χρονική περίοδο 1965-1976 οπότε και συνεργάστηκαν, από τις διοικητικές θέσεις τις οποίες κατείχαν. Χαρακτηριστική ήταν η έντονη επιθυμία και των δύο, για απαλλαγή της Σχολικής Φ.Α. από τη Σουηδική Γυμναστική, την αντικατάσταση των γυμναστικών επιδείξεων με άλλου είδους αθλητική γιορτή, καθώς και για την «ανωτατοποίηση/πανεπιστημιοποίηση» της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.). Λόγω του ότι το Π.Ι./Κ.Ε.Μ.Ε. ήταν αρμόδιο επιστημονικό και διοικητικό όργανο, υπεύθυνο και για ζητήματα των τότε Ε.Α.Σ.Α. (μέχρι πριν την εξέλιξή τους σε Τμήματα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής

και Αθλητισμού/Τ.Ε.Φ.Α.Α.), οι Ί. Ιωαννίδης και Ι. Σκορδίλης σε πολλές περιπτώσεις συνεργάστηκαν για σχετικά θέματα, όπως η καταλληλότητα των Προγραμμάτων Σπουδών, των διδασκόμενων μαθημάτων και βιβλίων, καθώς και άλλα ζητήματα αναφορικά με τη διοίκηση και τη λειτουργία των Ακαδημιών. Ακόμη και μετά τη συνταξιοδότησή του (1976), ο Ί. Ιωαννίδης δημοσιεύει και προωθεί προτάσεις του, με στόχο την ανάπτυξη των Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, ενώ διετέλεσε και πρόεδρος της 'Εφορείας του Ταμείου' της Ε.Α.Σ.Α. στην Αθήνα, ενός αρμόδιου οργάνου για διοικητικά και οικονομικά ζητήματα των Ε.Α.Σ.Α., μέχρι πριν την εξέλιξη σε Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού με την ένταξη στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (και την αντίστοιχη εξέλιξη του παραρτήματος Ε.Α.Σ.Α. Θεσσαλονίκης σε Τ.Ε.Φ.Α.Α. με την ένταξη στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).

Λέξεις κλειδιά: Εκπαιδευτική Πολιτική, Μεταρρύθμιση, Αξιολόγηση, Ανώτατη/Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση, Δευτεροβάθμια/Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, Ιστορία Εκπαίδευσης/Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού.

Ion Ioannidis: the first appointed Physical Education Advisor of the Pedagogical Institute/Center for Educational Studies and In-Service Training and his work in Primary, Secondary and University Education.

Abstract

This article discusses the efforts of Ionas Ioannidis to reform Physical Education and Sports Sciences (P.E.S.S.) in Greece with regard to all three levels of education, while at the same time it records his parallel professional and scientific activity, starting from the establishment of the Pedagogical Institute (1964). Both during his tenure at the Pedagogical Institute/Center for Educational Studies and In-Service Training (P.I.), as the first appointed P.E. Advisor, and in all the related educational reform efforts in which he participated, his contribution to the formation of educational policy is considered particularly important, so that he can also be characterized as one of the founders of P.E.S.S. in the country, during the period of the 19th and 20th centuries. Indicatively, it is mentioned that I. Ioannidis supported: a) the emphasis that should be given to the "Competition Heritage" of the country (Classical Sports) as well as more generally to Athletics, in the P.E. Analytical Programmes (P.E. Curriculum), with the simultaneous abolition of 'tactical'/military exercises/movements and Swedish-"Pedagogical Gymnastics", b) the role of Physical Education (P.E.) in Primary Education, c) the promotion of School Sports with appropriate institutions such as sports schools and student sports groups, d) the importance of training P.E. teachers, e) the significance of appropriate Undergraduate Programmes of Studies of P.E. teachers. Among the views of the first - chronologically- appointed P.E. Advisor in P.I., I. Ioannidis, and the second appointed P.E. Advisor, I. Skordilis, there was almost complete convergence for P.E.S.S., during the period 1965-1976 when they collaborated, from the administrative positions they held. In fact, they both expressed a strong desire for the exemption of the School P.E. from Swedish Gymnastics, the replacement of institution of 'gymnastic demonstrations' with another type of sports festival, as well as for the "higher-levelization/universityization" of the National Academy of Somatic Education (N.A.S.E.). Due to the fact that the P.I. was the competent scientific and administrative body, also responsible for issues of the then N.A.S.E. (until before its evolution into the Department of Physical Education and Sports Sciences/D.P.E.S.S.), I. Ioannidis and I. Skordilis collaborated on many occasions on relevant issues, such as the suitability of Undergraduate Programmes of Studies, the taught subjects and books, as well as other issues regarding the administration and operation of the Academies. Even after his retirement (1976) I. Ioannidis publishes and promotes his proposals, aiming at the development of Physical Education and Sports Sciences, while he also served as president of the 'Ephorate' of N.A.S.E. in Athens, a competent body for administrative and financial issues, until before its

development into a Department of Physical Education and Sports Sciences with its integration into the National and Kapodistrian University of Athens (and the corresponding development of the N.A.S.E. Thessaloniki branch into D.P.E.S.S. with its integration into the Aristotle University of Thessaloniki).

Keywords: Educational Policy, Reform, Evaluation, Higher/Tertiary/University Education, Secondary/Primary Education, History of Education/Physical Education and Sports Sciences.

1. Εισαγωγή – Μεθοδολογία

Σκοπός της εργασίας ήταν η συγκέντρωση και επεξεργασία στοιχείων τα οποία αφορούν στις επιδιώξεις και τις προσπάθειες του Ίωνα Ιωαννίδη για την αναμόρφωση της Φυσικής Αγωγής (Φ.Α.) στην Ελλάδα, με αναφορά και στις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης, εστιάζοντας στις χρονικές περιόδους κατά τη διάρκεια των οποίων υπήρξε υπεύθυνος του μαθήματος στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Π.Ι.)/Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (Κ.Ε.Μ.Ε.), όσο και σε συνάρτηση με την επαγγελματική και επιστημονική του δραστηριοποίηση συνολικά, κυρίως αμέσως πριν καθώς και μετά από αυτές τις χρονικές περιόδους.

Στη βάση της αναγνώρισης του συναφούς έργου και των προηγούμενων ερευνητών, αυτό που επιχειρείται μέσω της παρούσας μελέτης είναι η επισήμανση του ρόλου και της δράσης του Ί. Ιωαννίδη, κατά τις συγκεκριμένες, κρίσιμες για τα διερευνόμενα ζητήματα, χρονικές περιόδους μελέτης, καθώς και η συνακόλουθη ανάδειξη νέων ερευνητικών στοιχείων, συνεργασιών και συσχετισμών. Επίσης, θα πρέπει να καταγραφεί εδώ και ένα ακόμη στοιχείο: Σε πολλά σημεία του παρόντος άρθρου γίνεται αναφορά στο όνομα και το παράλληλο έργο του Ιωάννη Σκορδίλη.¹ Αυτό δεν αποτελεί τυχαίο γεγονός, διότι με αυτόν τον τρόπο επιθυμούμε να τονίσουμε αυτό που εύκολα αποκαλύπτεται με βάση τα ερευνητικά μας ευρήματα, ότι δηλαδή, τόσο ο πρώτος όσο και ο δεύτερος διορισμένος Σύμβουλος Φ.Α. στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Π.Ι.)/Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (Κ.Ε.Μ.Ε.), λόγω και των διοικητικών θέσεων ευθύνης που κατείχαν κατά τις ίδιες χρονικές περιόδους, σε πολλές περιπτώσεις συνεργάστηκαν και έδρασαν από κοινού, με στόχο την προώθηση λύσεων στα συναφή διερευνόμενα ζητήματα.

Πρωτογενές υλικό αποτέλεσαν το αρχείο των πρακτικών του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (Π.Ι.) και του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (Κ.Ε.Μ.Ε.), το προσωπικό αρχείο του Ί. Ιωαννίδη, τα αντίστοιχα προσωπικά αρχεία άλλων ανώτερων διοικητικών στελεχών, όπως του Ιωάννη Σκορδίλη και Ιωάννη Σεραφειμίδη, συνεντεύξεις τους, καθώς και η σχετιζόμενη βιβλιογραφία. Χρησιμοποιήθηκαν οι παρακάτω μέθοδοι έρευνας: α) η τήρηση/μελέτη πηγών, δεδομένων και αρχείων, β) η ανάλυση περιεχομένου και γ) η επισκόπηση. Ως κύριες τεχνικές επιλέχθηκαν για μεν την μελέτη αρχείων η ανάλυση και επεξεργασία αρχειακού υλικού, για δε την εφαρμογή της επισκόπησης, η προφορική επικοινωνία με τη μορφή της ημι-δομημένης ατομικής συνέντευξης, καθώς και η γραπτή επικοινωνία με τη μορφή του γραπτού ερωτηματολογίου. Ως μέσα της έρευνας αξιοποιήθηκαν: α) για την υλοποίηση της ανάλυσης αρχείων σχετικοί πίνακες

¹ Για τον Ι. Σκορδίλη έχουμε δημοσιεύσει ήδη σχετική εργασία: Λάμπρου Χρ., Μπουρνέλλη Π., Αλμπανίδης Ε., 2014, «Σκορδίλης Ιωάννης, ο δεύτερος κατά σειρά διορισμένος Σύμβουλος Φ.Α. του Π.Ι./Κ.Ε.Μ.Ε. και το έργο του», περιοδικό *Άθληση και Κοινωνία*, τεύχος 55, σελ. 45-53. Ωστόσο, στο παρόν άρθρο για τον Ί. Ιωαννίδη, λόγω της παράλληλης δράσης και συνεργασίας τους, συμπεριλαμβάνουμε πολλά στοιχεία και καταγράφεται και επανειλημμένα και το όνομά του συναδέλφου και συνεργάτη στο Π.Ι./Κ.Ε.Μ.Ε. Ι. Σκορδίλη.

καταχώρησης-κωδικοποίησης στοιχείων, β) για τη συγκέντρωση των απόψεων κατά τις συνεντεύξεις χρησιμοποιήθηκε οδηγός ημι-δομημένης συνέντευξης και ερωτηματολόγια.²

Η συνέχεια του άρθρου, η οποία συνιστά και το κύριο μέρος του, αποτελείται από τρεις (3) βασικές ενότητες. Η πρώτη αναφέρεται σε βιογραφικά στοιχεία αναφορικά με τον Γ. Ιωαννίδη. Η δεύτερη ενότητα αναφέρεται στην συμβολή του Γ. Ιωαννίδη στην εξέλιξη της Φυσικής Αγωγής στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η τρίτη αναφέρεται στη συμβολή του Γ. Ιωαννίδη ως προς την «ανωτατοποίηση/πανεπιστημιοποίηση» των Ε.Α.Σ.Α. σε Τ.Ε.Φ.Α.Α.

2. Βιογραφικά στοιχεία για τον πρώτο Σύμβουλο Φυσικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Γίωνα Ιωαννίδη

Σε αυτήν την ενότητα θα πρέπει να επισημανθεί και να διευκρινισθεί ότι σκοπός της παρούσας μελέτης δεν είναι η καταγραφή του συνολικού επαγγελματικού και επιστημονικού έργου του Γ. Ιωαννίδη και της βιογραφίας του,³ αλλά εκείνου του επαγγελματικού και επιστημονικού του έργου, το οποίο σχετίζεται με τις χρονικές περιόδους κατά τη διάρκεια των οποίων υπήρξε υπεύθυνος του μαθήματος στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Π.Ι.) /Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (Κ.Ε.Μ.Ε.).

Ο Γ. Ιωαννίδης⁴ «γεννήθηκε στην Αμισό του Πόντου το 1910 από γονείς εύπορους και προοδευτικούς. Τα πρώτα του γράμματα τα έμαθε στην Αμισό και επρόκειτο να συνεχίσει τη μόρφωσή του στο Αμερικάνικο Κολλέγιο Ανατόλια της Μερζιφούντας. Αυτό που δεν έγινε τότε θα γινόταν με ένα τραγικό παιχνίδι της μοίρας αργότερα.». Το 1922 βρέθηκε μέσα στη λαίλαπα του ξεριζωμού των Ελλήνων, που ακολούθησε την ήττα του ελληνικού στρατού στη Μ. Ασία. Μετά τις οικογενειακές τραγωδίες που περιγράφει η σύζυγός του στο σχετικό αφιέρωμα, ο Γ. Ιωαννίδης συνεχίζει με υποτροφία τη μόρφωσή του στο Αμερικάνικο Κολλέγιο Ανατόλια στη Θεσσαλονίκη, που ήταν το ίδιο κολλέγιο της Μερζιφούντας και είχε ακολουθήσει τους Έλληνες πρόσφυγες στην Ελλάδα. Στο Κολλέγιο Ανατόλια, μεταξύ άλλων, ασχολείται με την αντισφαίριση, την καλαθοσφαίριση, τους δρόμους αντοχής και διαπρέπει.

Το 1929 ο Αμερικανός διευθυντής της Χ.Α.Ν.Θ. Dr Riess, του δίνει ενός χρόνου υποτροφία (1929-30) για να φοιτήσει στη Διεθνή Σχολή Φυσικής Αγωγής της Γενεύης, προκειμένου να αποκτήσει τα αναγκαία εφόδια για τη δραστηριοποίηση του στη Χ.Α.Ν.Θ. Στη Σχολή της Γενεύης γνωρίζει τον Ιωάννη Χρυσάφη, που είχε κληθεί εκεί για να διδάξει αγωνιστική στα ομηρικά έπη, ως επισκέπτης καθηγητής. Ο Χρυσάφης ενημερώνεται για τον Γ. Ιωαννίδη από τους καθηγητές του και αποφασίζει να του δώσει υποτροφία ενός χρόνου (1930-31) για να τελειώσει τη σχολή και να μπορέσει να

² Δημητρόπουλος Ευστάθιος, *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία της Επιστημονικής Έρευνας*, 3^η έκδοση, Εκδ. Έλλην: Αθήνα 2004, σελ. σ. 44-45, 80-85, 147-150, 190-191.

³ Προηγούμενες μελέτες για τον Γ. Ιωαννίδη καταγράφονται στις εργασίες που ακολουθούν: Ιωαννίδη Μ., 1994, *Γίων Π. Ιωαννίδης. Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Ο Άνθρωπος και το έργο του. Βιογραφικό σημείωμα στη μνήμη του από τη Μαίρη Ιωαννίδη*, εκδ. Κάπον, Αθήνα. & Γιάτσης Σ., 1995, «Ο Γίων Ιωαννίδης και η ελληνική Φ.Α. (1910-1984)», περιοδικό *Άθληση και Κοινωνία*, 1995, τχ 12, σελ. 18-30. & Αλμπανίδης Ε., 1995, «Γίων Ιωαννίδης: Το έργο και το όραμά του», περιοδικό *Άθληση και Κοινωνία*, 1995, τχ 12, σελ. 7-17. & Καντζίδης Δ., 2002, *Ο Γίων Ιωαννίδης και η συμβολή του στη μεταρρύθμιση της Φ.Α.*, Διδακτορική Διατριβή, Α.Π.Θ., Τ.Ε.Φ.Α.Α., Θεσσαλονίκη.

⁴ Ως η πλέον σημαντική μελέτη, κατά την άποψη των συγγραφέων του παρόντος άρθρου, από την οποία αντλήθηκαν και πολλά από τα στοιχεία της παρούσας ενότητας, κρίνεται αυτή της συζύγου του, Ιωαννίδη Μ., 1994, *Γίων Π. Ιωαννίδης. Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Ο Άνθρωπος και το έργο του. Βιογραφικό σημείωμα στη μνήμη του από τη Μαίρη Ιωαννίδη*, Εκδ. ΚΑΠΟΝ, Αθήνα.

εργαστεί ως γυμναστής. Η επιχορήγηση για την υποτροφία αυτή δεν δόθηκε από το Υπουργείο Παιδείας, όπου ο Χρυσάφης ήταν διευθυντής τότε της Φυσικής Αγωγής, αλλά από την «Ελληνική Γυμναστική και Παιδαγωγική Εταιρεία» ύστερα από εντολή του Ι. Χρυσάφη. Οι σπουδές του Ί. Ιωαννίδη στη Γενεύη είναι άριστες. Κατά το δεύτερο χρόνο σπουδών είναι συγχρόνως υπεύθυνος του τμήματος Φυσικής Αγωγής Φ.Α. στην Ecole Internationale της Γενεύης. Εργάζεται σε σύλλογο της πόλης ως προπονητής καλαθοσφαίρισης και κλασικού αθλητισμού. Είναι και μέλος της εθνικής ομάδας basketball της Ελβετίας. Αν και θα μπορούσε να σταδιοδρομήσει στην Ελβετία, θέλει να επιστρέψει στην Ελλάδα. Επιστρέφει το 1932 και το πρώτο σχολείο στο οποίο εργάζεται για ένα χρόνο είναι το Κολλέγιο Ανατόλια. Στη συνέχεια φοιτά στο τρίτο έτος της Γυμναστικής Ακαδημίας για να πάρει και το ελληνικό πτυχίο (1938). Για ένα χρόνο εργάζεται και στη Γερμανική Σχολή της Αθήνας. Οι επιστημονικές του ανησυχίες τον οδηγούν στο Αμβούργο της Γερμανίας, όπου με υποτροφία του Όμηρου Μπιζάνη, εγγράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή του πανεπιστημίου για να προχωρήσει στην εκπόνηση διδακτορικής διατριβής (1940), στους επιστημονικούς τομείς της «Ιστορίας-Αρχαιολογίας-Τέχνης».⁵

Μέχρι το 1939 βρίσκεται μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας. *«Με το ξέσπασμα του πολέμου επιστρέφει στην Ελλάδα... Πολεμάει το φασισμό στην Αλβανία....Με την κατάρρευση του μετώπου ύστερα από την επίθεση και των Γερμανών προσπαθεί να φύγει στη Μέση Ανατολή...αιχμαλωτίζεται...κατορθώνει να δραπετεύσει και να επιστρέψει στην Αθήνα το καλοκαίρι του 1941. Σεπτέμβριο τον καλούν από τη Γερμανική Σχολή να παρουσιαστεί και να αναλάβει υπηρεσία, αλλά ο Ί. Ιωαννίδης τους αγνοεί και αρχές του 1942 παίρνει εθελοντικά μέρος στη Δελφική Στέγη, η οποία με έδρα τους Δελφούς και σε συνεργασία με τον Ερυθρό Σταυρό βοηθά τα ορφανά παιδιά του πολέμου...»*. *«Αρχές του 1944 ο Ί. Ιωαννίδης εντάσσεται στην Εθνική Αντίσταση εναντίον των Γερμανών.... Υπηρετεί εθελοντικά σε ομάδα κομάντος της Διασυμμαχικής Αποστολής...»* Με το τελείωμα του πολέμου γνωρίζονται με τη σύζυγό του Μαίρη και παντρεύονται το 1947.⁶

Μέχρι το 1947 εργάζεται για δύο χρόνια στο Κολλέγιο Ανατόλια της Θεσσαλονίκης, ενώ το 1947 εργάζεται ως καθηγητής Σ.Α. στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και προπονητής Κλασικού Αθλητισμού στην ομάδα της πόλης της Θεσσαλονίκης. Το 1948 διορίζεται στο Δημόσιο και εργάζεται στο γυμνάσιο Πολυγύρου. Τον επόμενο χρόνο μετατίθεται σε άλλο σχολείο της Χαλκιδικής. Ζητάει μετάθεση στη Ρόδο όπου και εργάζεται για ένα χρόνο (1950) ως διευθυντής του Εθνικού Σταδίου. Το 1951 διορίζεται διευθυντής στο Εθνικό Γυμναστήριο της Νάουσας. Από το 1954 και για αρκετά χρόνια εργάζεται στη Θεσσαλονίκη σε ένα γυμνάσιο της πόλης. Εργάζεται και στη Γερμανική Σχολή. Το 1956 εργάζεται ως διευθυντής του Διεθνούς Καλοκαιρινού Camp στο Ξυλόκαστρο. Το 1962 αναλαμβάνει ως «Assistant Curator» στην Ολυμπιακή Ακαδημία στην Ολυμπία. Το 1963 παίρνει άδεια για ένα χρόνο και πηγαίνει στη Λωζάνη της Ελβετίας για να εργαστεί σε ένα ιδιωτικό γυμνάσιο. Επιστρέφει στην Ελλάδα και από το 1964 εργάζεται στην Παιδαγωγική Ακαδημία της Θεσσαλονίκης. Το 1965 διορίζεται ως πρώτος Σύμβουλος Φ.Α. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, του οργάνου που θεσμοθετήθηκε προκειμένου να φέρει σε πέρας την αναμόρφωση της ελληνικής εκπαίδευσης. Τόσο στη σύζυγό του όσο και στους κατά καιρούς συνεργάτες του είχε αποκαλύψει τις ιδέες και το όραμά του, προκειμένου ο εκσυγχρονισμός της Φ.Α. σε πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς και η αντίστοιχη εκπαίδευση των εκπαιδευτικών Φ.Α. στις

⁵ Ιωαννίδη, 1994, σελ. 9-11

⁶ Ιωαννίδη, 1994, σελ. 11-14

Ε.Α.Σ.Α., να βασιστεί στα διδακτέα αντικείμενα του Κλασικού Αθλητισμού (της «Αγωνιστικής» μας κληρονομιάς όπως συνήθιζε να λέει), των Αθλοπαιδιών, της Κολύμβησης, της Ορειβασίας.⁷

3. Η συμβολή του Ί. Ιωαννίδη στην εξέλιξη της Φυσικής Αγωγής στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. [Μελέτη της περιόδου από την ίδρυση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (1964)]

3.1 Η χρονική ενότητα 1964-1967. Η πρώτη μεταρρυθμιστική προσπάθεια του Ί. Ιωαννίδη

Το έτος 1964 μπορεί να θεωρηθεί ένας από τους πιο σημαντικούς σταθμούς στη νεότερη ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης, διότι κατά το έτος αυτό επιχειρήθηκε ουσιαστική προσπάθεια μεταρρύθμισης στην ελληνική παιδεία με το Ν.Δ. 4379⁸ από τον τότε πρωθυπουργό και υπουργό Παιδείας Γεώργιο Παπανδρέου και τους συνεργάτες του.⁹ Με το συγκεκριμένο νόμο θεσμοθετείται η διαίρεση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στο τριετές Γυμνάσιο και το τριετές Λύκειο και ρυθμίζονται οι σκοποί και τα προγράμματα του Γυμνασίου και του Λυκείου. Η υποχρεωτική εκπαίδευση επεκτείνεται και πέραν του Δημοτικού, στο Γυμνάσιο, οπότε αυξάνεται από 6 σε 9 έτη, γεγονός που συνεπάγεται και την παράλληλη -χρονικά- αύξηση της ευνοϊκής παιδαγωγικής επίδρασης της Φυσικής Αγωγής μέχρι το 15^ο έτος της ηλικίας των παιδιών.¹⁰ Βασικό συστατικό αυτής της προσπάθειας, το οποίο συνδέεται άμεσα με τη μελέτη μας, είναι η ίδρυση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο είναι δημόσια υπηρεσία υπαγόμενη στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Έργα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου είναι α) η επιστημονική έρευνα των εκπαιδευτικών προβλημάτων στη θεωρία και την πράξη, β) η μετεκπαίδευση των διδακτικών στελεχών των σχολείων παντός τύπου και γ) η καθοδήγηση του εποπτικού προσωπικού της Εκπαιδύσεως στην ορθή άσκηση των καθηκόντων του. Το επιστημονικό και εκπαιδευτικό προσωπικό του Π.Ι. αποτελείται από Συμβούλους, Παρέδρους και Εισηγητές. Για τη Σωματική Αγωγή στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση προβλεπόταν μία θέση Συμβούλου και μία Παρέδρου.

Πρώτος Σύμβουλος Σωματικής Αγωγής του Π.Ι. εκλέγεται στις 2 Ιουνίου του 1965¹¹ ο Ίωνας Ιωαννίδης και αναλαμβάνει υπηρεσία τον Ιούνιο του ίδιου έτους.¹² Ο Ί. Ιωαννίδης κατείχε πτυχίο από την Ακαδημία Φυσικής Αγωγής της Γενεύης το 1931 μετά από υποτροφία πρώτα της Χ.Α.Ν.Θ. και αργότερα του ίδιου του Ι. Χρυσάφη. Επίσης, είχε αποφοιτήσει από τη Γυμναστική Ακαδημία το 1938 και ήταν από τους πρώτους εκπαιδευτικούς Φ.Α. στην Ευρώπη ως κάτοχος διδακτορικού διπλώματος, έχοντας αποφοιτήσει από τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου του Αμβούργου το 1940.¹³ Ο Ι. Σκορδίλης αναλαμβάνει υπηρεσία ως Πάρεδρος το Φεβρουάριο του 1966. Ο πρώτος

⁷ Ιωαννίδη, 1994, σελ. 14-17.

⁸ Φ.Ε.Κ. 182, τ. Α', 24-10-1964, «Περί οργάνωσης και διοικήσεως της Γενικής (Στοιχειώδους και Μέσης) Εκπαιδύσεως».

⁹ Λάμπρου Χρ., 2012, *Αναλυτικά Προγράμματα Φυσικής Αγωγής Δημοτικού και Γυμνασίου και Προπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών των Τμημάτων Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού. Κριτική και συγκριτική θεώρηση κατά τη χρονική περίοδο 1983-2008*, Διδακτορική Διατριβή, Ε.Κ.Π.Α., Φιλοσοφική Σχολή: Αθήνα, σελ. 56. & Ιωαννίδη, 1994, σελ. 16.

¹⁰ Λάμπρου, 2012, σελ. 56. & Καντζίδης, 2002, σελ. 68-69.

¹¹ Αρχείο Ιωαννίδη Ί. & Αρχείο Π.Ι., Πράξη 28/1965.

¹² Αρχείο Ιωαννίδη Ί: Φ.Ε.Κ. 216 Γ/ 1965.

¹³ Αρχείο Ιωαννίδη Ί., «Ατομικό Δελτίο του Καθηγητή Γυμναστικής Ιωαννίδη Ίωνα» και «Απαντήσεις του Συμβούλου Φ.Α. του Π.Ι. Ί. Ιωαννίδη εις τας ερωτήσεις των Βουλευτών Ν. Αναγνωστοπούλου και Ι. Βαρβιτσιώτη».

Πάρεδρος Φ.Α. του Π.Ι. είχε αποφοιτήσει από την Ε.Α.Σ.Α. το 1949 και ήταν κάτοχος πτυχίου και από την Ανωτάτη Σχολή των Σπορ της Κολωνίας (1958-1961).¹⁴ Τόσο ο Ί. Ιωαννίδης όσο και ο Ι. Σκορδύλης ανέπτυξαν (πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το θεσμό του Π.Ι.), έντονη κοινωνική, επιστημονική και αθλητική δραστηριότητα. Ο διορισμός δύο καταξιωμένων εκπαιδευτικών στο Π.Ι. επιβεβαίωσε την άποψη ότι η σχολική Φ.Α. έμπαινε σε νέα ελπιδοφόρα τροχιά, αφού τα προβλήματά της θα αντιμετωπιζόνταν στο εξής από ειδικούς του κλάδου με την ίδια σοβαρότητα και υπευθυνότητα και ισότιμα με τα άλλα μαθήματα.¹⁵ Σύμφωνα με τον ίδιο τον Ί. Ιωαννίδη «η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση άρχισε το έργο της με μια γενναία χειρονομία και στον τομέα της Φ.Α. Έδωσε σε αυτόν τον κλάδο θέσεις για δύο εκπροσώπους μέσα στο ανώτατο επιστημονικό της σώμα, το Π.Ι. και, έτσι, μπορούν να μελετηθούν υπεύθυνα και τα προβλήματα του τομέα αυτού της εκπαίδευσης. Στην ολομέλεια του Ινστιτούτου ακούστηκαν πάντοτε με μεγάλο ενδιαφέρον και κατανόηση οι καινούργιες κατευθύνσεις και τα καινούργια προγράμματα.»¹⁶ Πρωταγωνιστής της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας των ετών 1965 μέχρι 1967 στη σχολική Φ.Α. υπήρξε από τη θέση του Συμβούλου του Π.Ι., ο Ί. Ιωαννίδης. Με τον πρώτο διορισμένο Σύμβουλο Φ.Α. στο Π.Ι. γίνεται μία προσπάθεια απαλλαγής από την πολυετή μονομέρεια της Σουηδικής και Παιδαγωγικής Γυμναστικής.¹⁷

Οι προθέσεις του Ί. Ιωαννίδη αποκαλύπτονται πολύ νωρίς, όταν από το 1965 κιόλας: α) εκμεταλλευόμενος την επίσημη υπηρεσιακή θέση που κατέχει, κάνει γνωστή την πρόθεσή του να ολοκληρώσει τη στροφή της Ελληνικής Σχολικής Φ.Α. προς την αγωνιστική, την οποία φαίνεται ότι είχε αποφασίσει ο Χρυσάφης από το 1930, αλλά δεν πρόλαβε να πραγματοποιήσει,¹⁸ β) ετοιμάζει τη μεταρρύθμιση στα νέα Α.Π. και τις οδηγίες που θα τα συνοδεύσουν, όπου κυρίαρχη θέση θα κατέχει η έμφαση στην αγωνιστική και τις αθλοπαιδιές,¹⁹ γ) προωθεί την κατάρτιση των Γυμναστικών επιδείξεων,²⁰ δ) χρησιμοποιεί και προωθεί τον όρο Φυσική Αγωγή και όχι Σωματική Αγωγή.²¹ Ειδικά σε ότι αφορά την Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ο Ί. Ιωαννίδης εμφανίζεται ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένος, εφόσον θεωρεί ότι η νέα φιλοσοφία, την οποία επιθυμεί να εδραιώσει, πρέπει να αγκαλιάσει σταδιακά όλες τις βαθμίδες, αρχίζοντας από τη ρίζα, το Δημοτικό. Για το λόγο αυτό είχε την έμπνευση στο πλαίσιο της 5^{ης} συνόδου της Ολυμπιακής Ακαδημίας στην Αρχαία Ολυμπία, να πραγματοποιήσει το πρώτο σεμινάριο κατά τη θητεία του στο Π.Ι.. Έτσι, συγκέντρωσε τους καθηγητές Φ.Α. των 16 Ακαδημιών, με κύριο θέμα προσέγγισης «Η Φ.Α. στα Δημοτικά Σχολεία και η προετοιμασία των σπουδαστών στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες».²²

¹⁴ Αρχείο Σκορδύλη Ιωάννη. & Αρχείο Λάμπρου Χρήστου: Σκορδύλης Ιωάννης, συνέντευξη σε Λάμπρου Χρήστο, Αθήνα 2007.

¹⁵ Λάμπρου, 2012, σελ. 57. & Καντζίδης, 2002, σελ. 72.

¹⁶ Ιωαννίδης Ί., 1966, «Γύρω από τα θέματα της Φ.Α., Ραδιοφωνική ομιλία του Συμβούλου Φ.Α. του Π.Ι.», Γυμναστική και Αθλητισμός, τ.χ. 6, σελ. 3.

¹⁷ Σεραφειμίδης Ι., 2003, *Βασική θεωρία και διδακτική της σχολικής φυσικής αγωγής*, εκδ. Αθλότυπο, Αθήνα, σελ. 42.

¹⁸ Ιωαννίδης Ί., 1965, «Χαιρετισμός», Γυμναστική και Αθλητισμός, τ.χ. 1, σελ. 1.

¹⁹ Ιωαννίδης Ί., 1965, «Γύρω από τη Γυμναστική», Γυμναστική και Αθλητισμός, τ.χ. 2, σελ. 2.

²⁰ Ιωαννίδης Ί., 1965, «Πρόγραμμα κλασσικού αθλητισμού στη θέση των γυμναστικών επιδείξεων», Γυμναστική και Αθλητισμός τ.χ. 1, σελ. 4-5.

²¹ Ιωαννίδης Ί., 1965, «Το Δημοτικό Σχολείο βάσις του Αθλητισμού», εισήγηση στην 5^η σύνοδο της Ολυμπιακής Ακαδημίας, Δελτίον Σ.Ε.Γ.Α.Σ., σελ. 6.

²² Λάμπρου Χρ., Μπουρνέλλη Π., Μανασής Β., Μουντάκης Κ., 2013, Σημαντικές επιμορφώσεις, συνέδρια και σεμινάρια με κύριο ή επιμέρους θέμα τη σχολική φυσική αγωγή που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα από την ίδρυση του κράτους μέχρι σήμερα, Φυσική

Στην αρχή του 1966 κάνει την εμφάνισή του το πρώτο Α.Π. -μετά την ίδρυση του Π.Ι.- για τις Α και Β τάξεις Γυμνασίου και την Α Λυκείου.²³ Αν και πράγματι διατυπώνεται η προτροπή για έμφαση στην Αγωνιστική και τις Αθλοπαιδιές, όπως είχε εξαγγελθεί από το προηγούμενο έτος από τον υπεύθυνο Σύμβουλο, η παραπομπή στην εφαρμογή παλαιότερων και αναχρονιστικών Α.Π. του 1961 για την Α και Β τάξη Γυμνασίου και του 1935 για την Α Λυκείου, είναι δηλωτική για τις δυσκολίες που πιθανόν αντιμετώπισε η μεταρρυθμιστική αυτή προσπάθεια. Δεν παρουσιάζεται λοιπόν ως τυχαίο το γεγονός ότι ακολούθησαν μια σειρά από επιμορφωτικές συναντήσεις. Αυτές οι συναντήσεις επιβεβαίωσαν με τον καλύτερο τρόπο την αξιοποίηση της υπηρεσιακής θέσης την οποία ο Ι. Ιωαννίδης κατέλαβε ως πρώτος διορισμένος Σύμβουλος Σωματικής Αγωγής στο Π.Ι. Έτσι μετά το 1^ο σεμινάριο στην Αρχαία Ολυμπία τον Αύγουστο του 1965 ακολούθησαν τα εξής επιμορφωτικά συνέδρια: α) το Μάρτιο του 1966 στην Αθήνα για 80 περίπου γυμναστές και με τη συμμετοχή δύο καθηγητριών της Ανώτατης Σχολής Φ.Α. της Κολωνίας (L. Diem, I. Nikolai), β) σειρά σεμιναρίων τον Ιούνιο και Ιούλιο στο Ηράκλειο, στα Γιάννενα, στη Θεσσαλονίκη και πάλι στην Αθήνα για 150 περίπου γυμναστές με τη συνεργασία μιας καθηγήτριας Πανεπιστημίου των ΗΠΑ (S. Jernigan) και των δύο Γερμανίδων καθηγητριών που αναφέρθηκαν, γ) σειρά σεμιναρίων τον Νοέμβριο στη Βέροια, στη Μελίκη, στην Αλεξάνδρεια και στη Νάουσα με πρωτοβουλία του Νομαρχιακού Επιθεωρητή Σ.Α. και δ) σεμινάριο στη Ρόδο με πρωτοβουλία της εκεί Παιδαγωγικής Ακαδημίας.²⁴

Στο έτος 1966 ολοκληρώνεται η πρώτη προσπάθεια μεταρρύθμισης των Α.Π. από την ίδρυση του Π.Ι., με την ευθύνη του Ί. Ιωαννίδη. Συγκεκριμένα εκδίδεται Β.Δ. για το Α.Π. της Γ Γυμνασίου²⁵ και Β.Δ. για το Α.Π. της Β Λυκείου.²⁶ Μαζί με το Β.Δ. 425 προωθούνται στους εκπαιδευτικούς και οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος στο Γυμνάσιο, όπως είχε εξαγγελθεί το 1965.²⁷ Ως σημαντική καινοτομία στο Α.Π. του μαθήματος θεωρείται η πρόβλεψη μιας πρόσθετης απογευματινής διδακτικής ώρας, εκτός προγράμματος, για αγωνιστική στίβου και αθλοπαιδιές, σε περιπτώσεις που οι συνθήκες λειτουργίας του σχολείου το επιτρέπουν. Παρόμοια πρόβλεψη συναντά κανείς και στο διάταγμα της 18-11-1931, που είχε ψηφιστεί στη διάρκεια της θητείας του Γ. Παπανδρέου στο ΥΠ.Ε.Π.Θ. και αφορούσε στο ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθητών του Γυμνασίου, το οποίο περιλάμβανε «... των απογευμάτων αφιερωμένων ελευθέρων διά την προαιρετικήν εργασίαν της γυμναστικής, ...».²⁸

Αγωγή – Αθλητισμός – Υγεία, Περιοδική έκδοση της Ένωσης Πτυχιούχων Φυσικής Αγωγής Νομού Ηρακλείου, τχ 28, Ηράκλειο, σελ. 50-74. & Ιωαννίδης Ί., 1965, «Το Δημοτικό Σχολείο βάσις του Αθλητισμού», ό.π., σ. 5-6. & Ιωαννίδης Ί., 1965, «Το Σεμινάριο της Ολυμπίας και η νέα κατεύθυνση στη Φ.Α.», Δελτίον του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, έτος Α, αριθ. 3-4, Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1965, σελ. 23-24.

²³ Φ.Ε.Κ. 16, 26-1-1966, Β.Δ. 72, «Περί ωρολογίων και αναλυτικών προγραμμάτων τάξεων τινών σχολείων Δευτεροβαθμίου (Μέσης) Εκπαιδεύσεως».

²⁴ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Π.Ι., Δραστηριότητες του Π.Ι., 1965-1967.

²⁵ Φ.Ε.Κ. 110 Α, 16-5-1966, Β.Δ. 425, «Περί ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος της Γ' τάξεως, Γυμνασίων, Ημερησίων και Νυκτερινών».

²⁶ Φ.Ε.Κ. 289, 21-12-1966, Β.Δ. 1074, «Περί ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος της Β' τάξεως Λυκείων».

²⁷ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Εισαγωγή στο Α.Π. του 1966.

²⁸ Δημαράς Α., 1998, Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, (Τεκμήρια ιστορίας), τόμ. Β', εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα, σελ. 176.

Στο τέλος του 1966 ο Ί. Ιωαννίδης κάνει τον απολογισμό του έργου του²⁹ και εκτός από την αναφορά στις επιμορφωτικές συναντήσεις ξεκαθαρίζει τη νέα κατεύθυνση. Σύμφωνα με τον Ί. Ιωαννίδη «Είναι πια γεγονός πως η σχολική Φ.Α. βαδίζει σήμερα προς μια κατεύθυνση, που κύριο χαρακτηριστικό της είναι η μετατόπιση του βάρους του ενδιαφέροντος μας από την επιμέρους γύμναση του παιδιού, με την κυρίως γυμναστική, στην καθολική του άσκηση και άθληση. Έτσι η Αγωνιστική σε όλες της τις μορφές - κλασικός αθλητισμός, αθλοπαιδιές, κολύμβηση κλπ.- γίνεται το επίκεντρο στο πρόγραμμά μας. Και αυτή είναι, από όλες τις δραστηριότητες, που φέρνει τη μεγαλύτερη χαρά στο παιδί, γιατί βρίσκεται κοντύτερα στη φύση του. Και δεν καλλιεργεί μόνο το σώμα, αλλά διαπλάθει και το χαρακτήρα του παιδιού. [...] Ο προσανατολισμός μας προς την κατεύθυνση της Αγωνιστικής συμφωνεί και με την πιο γνήσια παρακαταθήκη της ιστορίας της Φυλής μας. [...] Μια δεύτερη επιδίωξή μας με τη Φ.Α. σήμερα είναι να φέρουμε το παιδί πιο κοντά στη Φύση [...] η οργανωμένη ζωή στο ύπαιθρο, οι αναβάσεις στα ψηλά βουνά, η εξοικείωση του παιδιού με το κρύο, τη βροχή, το χιόνι, και το καλοκαίρι με τη θάλασσα... ».³⁰ «Με το να τονίζουμε τις δύο αυτές κατευθύνσεις στη Φ.Α., πιστεύουμε πως εξυψώνουμε αυτό που λέμε 'μάθημα της γυμναστικής' σε ανώτερο και καθολικότερο επίπεδο αγωγής. Και ότι πλάθοντας τον 'αγωνιστικό άνθρωπο' δίνουμε στο παιδί ουσιαστικά εφόδια: δύναμη και αντοχή, αλλά και δύναμη στο χαρακτήρα και κοινωνικότητα, για την αυριανή αντιμετώπιση της ζωής.» Στην πραγματοποίηση των στόχων του ο Ί. Ιωαννίδης θέτει ως βασικούς συντελεστές επιτυχίας τη συνδρομή των συναδέλφων των άλλων κλάδων και ειδικά των δασκάλων, ενώ παράλληλα ζητά το έμπρακτο ενδιαφέρον της Πολιτείας, εφόσον θεωρεί ουσιαστική ανάγκη την επάρκεια σε αθλητικές εγκαταστάσεις/υλικοτεχνική υποδομή. Επίσης, στο τέλος του 1966 ο Ί. Ιωαννίδης εξαγγέλλει και την αποστολή νέων έντυπων οδηγιών στα σχολεία σχετικά με την οργάνωση της Φ.Α. Συγκεκριμένα, καθιερώθηκαν με την πράξη 48/2-8-1966 του Π.Ι. η εφαρμογή Ατομικών Αθλητικών Δελτίων, η εφαρμογή συστήματος Αθλητικών Ευσήμων και Ευσήμων Αθλητικού Ήθους, καθώς και η δημιουργία Μαθητικών Αθλητικών Συλλόγων στα σχολεία.³¹

Για το έτος 1967 είχαν προγραμματισθεί από το Π.Ι. σεμινάρια για τη Μέση εκπαίδευση ως συνέχεια αυτών που έγιναν το 1966 για τη Δημοτική εκπαίδευση. Ο επίσημος φορέας παρά το σχεδιασμό δεν τα πραγματοποίησε.³² Εντούτοις, στις 5 Μαρτίου στη Θεσσαλονίκη, με πρωτοβουλία του Σαράντου Παπαδάκου, Γεν. Επιθεωρητή Σ.Α., πραγματοποιείται παιδαγωγική – επιμορφωτική συγκέντρωση περισσότερων των 60 καθηγητών και καθηγητριών Σ.Α. των Νομών Θεσσαλονίκης, Κιλκίς, και Χαλκιδικής με θέματα που άπτονται της ειδικής διδακτικής της συγχρόνου σχολικής Γυμναστικής.³³ Επίσης σώζεται και χειρόγραφη μαρτυρία στο αρχείο του Ί. Ιωαννίδη για σεμινάριο το οποίο πραγματοποιήθηκε στον Πύργο Ηλείας στις 17 Μαρτίου 1967.

²⁹ Ιωαννίδης Ί., 1966, «Γύρω από τα θέματα της Φ.Α., Ραδιοφωνική ομιλία του Συμβούλου Φ.Α. του Π.Ι.», Γυμναστική και Αθλητισμός, τχ. 6, σελ. 3.

³⁰ Οι υπαίθριες δραστηριότητες και η επαφή με τη φύση υποστηρίχθηκαν τόσο από τον Ί. Ιωαννίδη όσο και από τον Ι. Σκορδίλη στα Α.Π. που συντάχθηκαν από το 1966 μέχρι και το 1985. Στη συνέντευξη που μας παραχώρησε ο Ι. Σεραφειμίδης, μας αποκάλυψε ότι οι συγκεκριμένες δραστηριότητες δεν περιλήφθηκαν στα Α.Π. της μεταρρύθμισης του 1988 για την Πρωτοβάθμια και του 1990 για τη Δευτεροβάθμια λόγω των περιορισμένων ωρών διδασκαλίας του μαθήματος.

³¹ Ιωαννίδης Ί., 1966, «Γύρω από τα θέματα της Φ.Α., Ραδιοφωνική ομιλία...», ό.π., σελ. 3-5

³² Αρχείο Ιωαννίδη: Ί., Ιωαννίδης Ί.- Σκορδίλης Ι. «Θέματα Φ.Α.», 9-2-1967, Ιωαννίδης Ί., «Πεπραγμένα του κλάδου Φ.Α. του Π.Ι.», 20-5-1967.

³³ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Βασιλείον της Ελλάδος Γ' Γενική Επιθεώρησης Σ.Α, Προς τον Σύμβουλο Σ.Α.

3.2 Η περίοδος της επταετίας και η οπισθοδρόμηση της Φ.Α. (1967-1974)

Με τον Α.Ν. 59³⁴ το Π.Ι. καταργείται και τα μέλη του επανέρχονται στις θέσεις που κατείχαν πριν από το διορισμό τους σε αυτό. Ο Ί. Ιωαννίδης επέστρεψε απογοητευμένος στη Θεσσαλονίκη ύστερα από δύο χρόνια εντατικής και γόνιμης προσφοράς στο γυμναστικό κλάδο, για να συνεχίσει το εκπαιδευτικό του έργο στην Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης. Σύντομα, όμως, τοποθετήθηκε στο Δ΄ Γυμνάσιο Αρρένων της πόλης, διότι θεωρήθηκε από τη δικτατορία ως επικίνδυνος και για την εκπαίδευση των μελλοντικών δασκάλων.³⁵ Ο Ι. Σκορδίλης σταματά και αυτός να προσφέρει τις υπηρεσίες του στο Π.Ι. στις 3-7-1967 και επιστρέφει στην προ του Π.Ι. εργασία του ως καθηγητής Σ.Α. στο Γυμναστήριο του Πανεπιστημίου Αθηνών.³⁶

Με τον Α.Ν. 129³⁷ η εκπαίδευση επιστρέφει στην προ του Ν. 4379/1964 κατάσταση. Η υποχρεωτική φοίτηση των μαθητών επανέρχεται στα έξι χρόνια με τη δυνατότητα να παραταθεί σε εννέα με σχετικό Β.Δ. Η μέση εκπαίδευση περιλαμβάνει το Γυμνάσιο διαιρούμενο σε κατώτερο και ανώτερο κύκλο. Τα ήδη λειτουργούντα Γυμνάσια και Λύκεια μετονομάζονται σε Γυμνάσια κατώτερου και ανώτερου κύκλου αντίστοιχα. Οι εισιτήριες εξετάσεις των αποφοίτων της στ΄ τάξης του Δημοτικού για την εισαγωγή στην Α΄ τάξη Γυμνασίου εφαρμόζονται πάλι.

Στο ΥΠ.Ε.Π.Θ. επανήλθε το Ανώτατο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο (Α.Ε.Σ.) στη θέση του Π.Ι. Η θέσπιση του Α.Ε.Σ. δημιούργησε σοβαρό διοικητικό και συνδικαλιστικό ζήτημα στον κλάδο της Φ.Α., εφόσον πλέον ανάμεσα στα μέλη του δεν υπήρχε μέριμνα για εκπρόσωπο Εκπαιδευτικό Σύμβουλο Σωματικής Αγωγής³⁸ αν και στο Υπουργείο υπήρχε Διευθυντής Σ.Α. Δύο χρόνια αργότερα με το Ν.Δ. 239³⁹ και με την Υπουργική Απόφαση 101491⁴⁰ η Διεύθυνση Σωματικής Αγωγής του Υπουργείου αποσπάται από τις αρμοδιότητες της Γενικής Διεύθυνσης Γενικής Εκπαιδύσεως και καθίσταται ανεξάρτητη υπηρεσία. Επίσης, καταργείται η Διεύθυνση Σχολικής Υγιεινής και οι υπηρεσίες της εντάσσονται στη Διεύθυνση Σωματικής Αγωγής, η οποία μετονομάζεται σε Διεύθυνση Σωματικής Αγωγής και Υγιεινής. Η Διεύθυνση Σωματικής Αγωγής και Υγιεινής περιλαμβάνει τα ακόλουθα τμήματα: Α) Τμήμα Προγραμμάτων και Μελετών, Β) Τμήμα Γυμναστηρίων, Γ) Τμήμα Προσωπικού και Δ) Τμήμα Υγιεινής.

Έργο του νέου Α.Ε.Σ. αποτέλεσαν τα Α.Π. του 1969 και για τις δύο βαθμίδες της εκπαίδευσης. Βέβαια το Α.Π. Δημοτικού του 1969 δεν απευθύνονταν σε ειδικευμένους εκπαιδευτικούς Φ.Α., διότι το μάθημα της γυμναστικής στα Δημοτικά το πραγματοποιούσαν οι δάσκαλοι.⁴¹ Ο Δ. Χατζηχαριστός γράφει σχετικά: «Στα Α.Π. της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης προβλέπονταν σχεδόν πάντα η Φ.Α.

³⁴ Φ.Ε.Κ. 110 Α, 30-6-1967, «Περί καταργήσεως του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου».

³⁵ Ιωαννίδη, 1994, σελ. 17.

³⁶ Αρχείο Σκορδίλη Ι.

³⁷ Φ.Ε.Κ. 163, 19-9-1967, «Περί οργάνωσης και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδύσεως και άλλων τινών διατάξεων».

³⁸ Άγνωστος συγγραφέας, «Ο Σύμβουλος Σ.Α.», περιοδικό *Γυμναστική και Αθλητισμός*, 1968, τχ. 9, σελ. 3.

³⁹ Φ.Ε.Κ. 139 Α΄, 16-7-1969, «Περί αναδιοργάνωσης της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων».

⁴⁰ Φ.Ε.Κ. 490 Β΄, 1-8-1969, «Περί αναδιοργάνωσης Κεντρικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ανακατανομής και καθορισμού των αρμοδιοτήτων αυτών».

⁴¹ Λάμπρου, 2012, σελ. 78, Οι ειδικευμένοι εκπαιδευτικοί Φ.Α. άρχισαν να διδάσκουν στα Δημοτικά από το 1983.

Μέχρι το 1982 όμως η πραγματοποίηση της Φ.Α. υπάγονταν στη βούληση του δασκάλου της κάθε τάξης.»⁴²

Σε αυτό το σημείο, όμως, τίθεται και ένα άλλο θέμα εξίσου πολύ σημαντικό. Η διδασκαλία του μαθήματος στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, από το 1913 μέχρι το 1969, γινόταν χωρίς να υπάρχουν οδηγίες καταγεγραμμένες σε επίσημο Α.Π.-Φ.Ε.Κ. Σύμφωνα με τον Ι. Σεραφειμίδη «οι δάσκαλοι πραγματοποιούσαν το μάθημα σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που είχαν δεχθεί στις σχολές εκπαίδευσης τους, τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες.»⁴³ Αυτό είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον, αν σκεφθούμε ότι πιθανότατα μεταξύ των καθηγητών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών οι οποίοι δίδασκαν τη Σ.Α. και χωρίς την υποχρέωση δέσμευσής τους σε κάποια οδηγία, θα υπήρχαν διαφορετικές και ποικίλες απόψεις για τους στόχους, το περιεχόμενο και τη μεθοδολογία του μαθήματος στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Με το Β.Δ. 702⁴⁴ και με το Β.Δ. 723⁴⁵ φαίνεται ότι τελικά η επταετής δικτατορία ανέκοψε τις πρωτοβουλίες των αλλαγών οι οποίες ξεκίνησαν την περίοδο 1965-1967 από το Π.Ι.⁴⁶ Για την περίοδο 1967-1974 διαφαίνεται ότι η Φ.Α. και ο Αθλητισμός παλινδρόμησαν στα πρότυπα της περιόδου 1936-1939. Είναι, βέβαια, καλυμμένα κάτω από ‘εκλεπτυσμένες’ αγωνιστικές και γιορταστικές μορφές, πράγμα που αρχικά παραπλανά τους εκπαιδευτικούς, την τοπική αυτοδιοίκηση και το λαό γενικότερα.⁴⁷ Στην τεχνητή αυτή ‘ηρεμία’ των πρώτων ετών, παρεμβάλλονται πολύπλευρα, πολυέξοδα και μεγάλα θεάματα. Το σλόγκαν ‘σε κάθε πόλη και στάδιο, σε κάθε χωριό και γυμναστήριο’ εξυπηρετεί πολύ γρήγορα τις μεγάλες γιορταστικές φιέστες στις οποίες, με κρατική επιχορήγηση, λαμβάνουν μέρος, χωρίς εξαίρεση, εκπαιδευτικοί, μαθητές, τοπική αυτοδιοίκηση, δημόσιες υπηρεσίες, στρατός. Σύμφωνα με τον Ί. Ιωαννίδη, κατά την περίοδο της επτάχρονης δικτατορίας, δινόταν έμφαση στις παρελάσεις και τις γυμναστικές επιδείξεις. Παρατηρήθηκε το φαινόμενο της διοργάνωσης πολύπλευρων, πολυέξοδων και μεγάλων θεαμάτων και αγώνων κατά το ‘άρτος και θεάματα’ των Ρωμαίων, που σκοπό είχαν να ανυψώσουν το γόητρο της χούντας αποπροσανατολίζοντας τον ελληνικό λαό από τα πραγματικά προβλήματα.⁴⁸ Η ‘αρχαιοπρεπής’ και ‘εθνολατρική’ αυτή κατεύθυνση, που είχε δοκιμαστεί το 1936, επανέρχεται και επιβάλλεται τώρα αστικοποιημένη, ωραιοποιημένη και εφησυχαστική. Τα χρήματα που θα μπορούσαν να είχαν διατεθεί για σχολεία, μικρά γυμναστήρια και κολυμβητήρια γίνονται στάδια που σκοπό είχαν να τραβήξουν το λαό στις κερκίδες τους.⁴⁹

Σύμφωνα με τον Δ. Χατζηχαριστό, κατά τη διάρκεια της εφτάχρονης δικτατορίας, στην προσπάθεια της χούντας να παρουσιάσει έργο και γενικά να προβληθεί στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, δόθηκε έμφαση στις γυμναστικές επιδείξεις και στη διεξαγωγή σχολικών πρωταθλημάτων

⁴² Χατζηχαριστός Δ., 1993, Παιδαγωγική Θεμελίωση της Φ.Α., Συμμετρία, Αθήνα, σελ. 181-182.

⁴³ Αρχείο Λάμπρου Χρ.: Σεραφειμίδη Ιωάννης, συνέντευξη σε Λάμπρου Χρήστο, Θεσσαλονίκη 2009.

⁴⁴ Φ.Ε.Κ. 218, 31-10-1969, «Περί του ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος των μαθημάτων του Δημοτικού Σχολείου».

⁴⁵ Φ.Ε.Κ. 225, 10-11-1969, «Περί των ωρολογίων και αναλυτικών προγραμμάτων των σχολείων της Μέσης Εκπαιδευσεως».

⁴⁶ Σεραφειμίδη Ι., 2003, ό.π., σελ. 42.

⁴⁷ Λάμπρου, 2012, σελ. 63. & Γιάτσης Σ., Καρανταΐδου Μ., 1994, «Τομές στην πορεία της ελληνικής ΦΑ κατά τον 20^ο αιώνα – μεταρρυθμιστικές προσπάθειες, περιοδικό Παιδαγωγική Επιθεώρηση, τχ. 22, σελ. 21-42

⁴⁸ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Ι. Ioannides, “Sport and Physical Education Around the world, εκδ. Champaign, Illinois, 1980, σελ. 277-301.

⁴⁹ Λάμπρου, 2012, σελ. 63. & Γιάτσης, Καρανταΐδου, 1994, σελ. 32.

και παραμελήθηκε το ημερήσιο μάθημα (ακόμη και η υποτυπώδης παιδαγωγική-συνηδική Γυμναστική που πραγματοποιούνταν μέχρι τότε στα πλαίσια των ημερήσιων Γυμνάσεων), διότι αποτελούσαν κριτήριο για την αξιολόγηση και τη βαθμολογία του έργου των εκπαιδευτικών Φ.Α. από τους επιθεωρητές.⁵⁰ Σύμφωνα με τον Ι. Σεραφειμίδη «μετά το 1967, οπότε καταργήθηκε το Π.Ι., η γυμναστική καθοδήγηση επανήλθε στη Διεύθυνση της Φ.Α. του Υπουργείου Παιδείας. Τότε οι υπέρμαχοι της παιδαγωγικής γυμναστικής, μια και δεν μπορούσαν να επαναφέρουν την 'παραδοσιακή γυμναστική' (που είχε αρχίσει να εγκαταλείπεται από τους γυμναστές και να δίνεται προτεραιότητα στα διάφορα αθλήματα), προσπάθησαν να προβάλουν και να καθιερώσουν ένα υποκατάστατό της: την ενόργανη αγωνιστική γυμναστική, που εκείνη την περίοδο, κατά συγκυρία, είχε κάποια διεθνή έξαρση και προβολή λόγω 'Κομανέτσι' και άλλων ταλαντούχων αθλητριών και αθλητών. Οργανώθηκαν πολυάριθμα σεμινάρια και επιμορφωτικές συγκεντρώσεις ενόργανης αγωνιστικής γυμναστικής, έγιναν πολλές επιδείξεις από πρωταθλητές και από ειδικές ομάδες επιδείξεων και άλλα πολλά με μοναδικό σκοπό, η γυμναστική – έστω και με άλλη μορφή – να γίνει και πάλι το Α και το Ω της σχολικής Φ.Α. Όμως τα διάφορα αθλήματα, που η Συνηδική και αργότερα η Παιδαγωγική γυμναστική τα κρατούσαν στο περιθώριο, σαν το φτωχό συγγενή της σχολικής Φ.Α., άρχισαν σιγά – σιγά να προτιμούνται από τους γυμναστές και μαθητές».⁵¹

Το Α.Ε.Σ. αλλάζει σύντομα με το Ν.Δ. 651 του 1970.⁵² Συγκεκριμένα καταργήθηκαν τα τρία Συμβούλια από τα οποία απαρτιζόταν (Ανώτατο Γνωμοδοτικό Συμβούλιο Εκπαιδύσεως – Α.Γ.Σ.Ε., Ανώτατο Διοικητικό Συμβούλιο Εκπαιδύσεως – Α.Δ.Σ.Ε., Ανώτατο Συμβούλιο Επαγγελματικής Εκπαιδύσεως – Α.Σ.Ε.Ε.) και καθορίστηκε εκ νέου η σύστασή του. Με το χωρισμό της χώρας σε 10 Ανώτερες Εκπαιδευτικές Περιφέρειες τοποθετείται προϊστάμενος κάθε Περιφέρειας ένας Εκπαιδευτικός Σύμβουλος. Οι δέκα Εκπαιδευτικοί Σύμβουλοι αποτελούν μέλη του νέου Α.Ε.Σ. Επίσης, το νέο Συμβούλιο αποτελείται από τον Γενικό Διευθυντή της Γενικής Διευθύνσεως της Γενικής Εκπαιδύσεως ως Πρόεδρο, τον Γενικό Διευθυντή της Επαγγελματικής Εκπαιδύσεως ως Αντιπρόεδρο και τον Γενικό Διευθυντή Θρησκευμάτων ως μέλος. Με το ίδιο Ν.Δ. ορίζονται οι αρμοδιότητες και το έργο του Α.Ε.Σ.

Ανάμεσα στα χαρακτηριστικά γεγονότα της περιόδου αυτής, είναι σημαντικό να καταγραφεί μία έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε το 1972 από το Τμήμα Προγραμμάτων και Μελετών της Διεύθυνσης Σ.Α. και Υγιεινής του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Η έρευνα αφορούσε τον έλεγχο την μυϊκής ισχύος των μαθητών των σχολείων Δημοτικής και Μέσης Εκπαιδύσεως.⁵³ Τα αποτελέσματα της έρευνας σύμφωνα με τους αρμόδιους φορείς ήταν απογοητευτικά. «Διαπιστώθηκε ότι τα Ελληνόπουλα υστερούν σε σημείο ανησυχητικό σε ότι αφορά τη σωματική τους ευρωστία. Στην έρευνα που διεξήχθη εξετάστηκαν 122.077 μαθητές και μαθήτριες 6 μέχρι 19 ετών, από 567 σχολεία Στοιχειώδους και Μέσης Εκπαίδευσης, τα οποία επελέγησαν δειγματοληπτικά. Οι 52.255 από τους μαθητές (42,8%) απέτυχαν στις προβλεπόμενες δοκιμασίες,

⁵⁰ Χατζηχαριστός Δ., 1993, Παιδαγωγική Θεμελίωση της Φυσικής Αγωγής, εκδ. Συμμετρία, Αθήνα, σελ. 173-174.

⁵¹ Σεραφειμίδη Ι., 1986, «Σύντομη ιστορία...», ό.π., σελ. 4-5.

⁵² Φ.Ε.Κ. 179, 29-8-1970, Ν. Δ. 651, «Περί οργάνωσης της Γενικής Εκπαιδύσεως και διοικήσεως του προσωπικού αυτής».

⁵³ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.Ι.: Φυλλάδιο ελέγχου μυϊκής ισχύος των μαθητών των σχολείων διά του Test Kraus – Weber, Βασίλειον της Ελλάδος, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Αθήνα, 1972.

ποσοστό το οποίο είναι ασυγκρίτως μεγαλύτερο του ποσοστού αποτυχίας των Ευρωπαίων (2,5%).»⁵⁴ Αν και υπάρχουν αμφιβολίες σχετικά με την αξιοπιστία της διαδικασίας διεξαγωγής της έρευνας,⁵⁵ εκείνη την εποχή τα ευρήματα χρησιμοποιήθηκαν ως επιχείρημα για την ανάγκη καλύτερης μόρφωσης των καθηγητών Σ.Α. αλλά και για να τονισθούν οι κίνδυνοι τους οποίους διατρέχει η νεολαία από την έλλειψη των προϋποθέσεων για την εφαρμογή ενός σύγχρονου προγράμματος Σ.Α.

3.3 Το σύνταγμα του 1975 και η δεύτερη μεταρρυθμιστική προσπάθεια του Ί. Ιωαννίδη

Με την αποκατάσταση της Δημοκρατίας στην Ελλάδα το 1974, καταγράφονται ορισμένα θετικά γεγονότα στο χώρο που μελετάμε. Για πρώτη φορά στην ελληνική ιστορία, το Σύνταγμα του 1975 αναφέρεται ρητά στον αθλητισμό και τη Φ.Α.⁵⁶ Βέβαια, από τα πρώτα χρόνια της σύστασης του νεοελληνικού κράτους ο νομοθέτης μεριμνά για τη "γυμναστική" στην εκπαίδευση αρχικά και για τη "σωματική αγωγή" αργότερα. Ο όρος Φυσική Αγωγή καθιερώνεται πλέον και επίσημα στο Σύνταγμα του 1975 και αναφέρεται στις εκπαιδευτικές-αθλητικές δραστηριότητες που λαβαίνουν χώρα στα δημόσια σχολεία της χώρας.⁵⁷

Επιπλέον, επικυρώνεται και κατοχυρώνεται συνταγματικά ως θεσμός η διπλή λειτουργία της σωματικής δραστηριότητας. Ο όρος Φ.Α. αναφέρεται στις σχολικές δραστηριότητες, ενώ εκτός σχολικού περιβάλλοντος η έμφαση δίνεται στη σωματική καλλιέργεια για υγεία και ευρωστία συμπεριλαμβανομένων και των αθλητικών επιδόσεων.⁵⁸ Αυτή η διαφοροποίηση αποτελεί ένα βασικό σημείο αντιπαράθεσης ανάμεσα στους μελετητές-ερευνητές του χώρου. Κατά τη μία άποψη υποστηρίζεται ότι με αυτό τον τρόπο (όπως και με το σύνολο του νομοθετικού έργου από το νόμο ΒΧΚΑ' / 1899 και μετά) το μεγαλύτερο βάρος δίνεται στον πρωταθλητισμό, διότι η συνταγματική αυτή κατεύθυνση έχει ως βασική της φιλοσοφία την προώθηση και την εύνοια μόνο του συλλόγου ως αθλητικού κυττάρου, ενώ τον ίδιο ρόλο θα μπορούσαν να παίζουν και άλλοι φορείς, με κυρίαρχο αυτόν του σχολείου.⁵⁹ Σύμφωνα όμως με μια άλλη άποψη, η εμμονή της Ελλάδας στο αμιγές παλαιοσοουηδικό σύστημα στην αρχή και αργότερα σε μια παραλλαγή του, δηλαδή την «Παιδαγωγική Γυμναστική», που στο πρόγραμμά τους δεν περιελάμβαναν τη διδασκαλία της τεχνικής των αθλημάτων, ήταν η αιτία να αναλάβουν την αθλητική μύηση και καλλιέργεια εξολοκλήρου τα αθλητικά σωματεία, με αποτέλεσμα να αναπτυχθεί πολύ ο εξωσχολικός αθλητισμός.⁶⁰ Αν και οι δύο πλευρές ουσιαστικά συμφωνούν και υποστηρίζουν ότι τη βάση του αθλητισμού θα έπρεπε να αποτελεί το σχολείο, αποδίδουν σε διαφορετική αιτία το γεγονός ότι τελικά αυτό δεν συνέβη μέχρι σήμερα.

⁵⁴ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Αγνώστου συγγραφώς, Εισηγητική Έκθεση επί του σχεδίου Νομοθετικού Διατάγματος περί 'Ανωτάτης Σχολής Σ.Α.', σελ. 3, Αθήνα, 1974.

⁵⁵ Αρχείο Λάμπρου Χρήστου: Μουντάκης Κώστας, συνέντευξη σε Λάμπρου Χρήστο, Αθήνα 2009. Σεραφειμίδης, , συνέντευξη σε Λάμπρου Χρήστο, Θεσσαλονίκη 2009.

⁵⁶ Λάμπρου, 2012, σελ. 65. & Γιάτσης Σ., Καρανταΐδου Μ., 1994, ό.π. σελ.32.

⁵⁷ Λάμπρου, 2012, σελ.65. & Παναγιωτόπουλος Δ., 2000, Αθλητικό Δίκαιο, εκδ. Ε.Κ.Π.Α., σελ. 160.

⁵⁸ Λάμπρου, 2012, σελ. 65. & Παναγιωτόπουλος Δ., 2000, ό.π., σελ. 159.

⁵⁹ Λάμπρου, 2012, σελ. 66. & Γιάτσης Σ., Καρανταΐδου Μ., 1994, ό.π. σελ.33. & Γιάτσης Σ., 2000, ό.π., σελ. 238.

⁶⁰ Σεραφειμίδης Ι., 1989, Παιδαγωγική και Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια-Λεξικό, Γυμναστικά Συστήματα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1989, τόμος 3, σελ. 1265.

Με το Ν. 186 του 1975⁶¹ καταργείται το Α.Ε.Σ. και θεσπίζεται η σύσταση του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (Κ.Ε.Μ.Ε.), θεσμός ανάλογος του Π.Ι. Οι Ί. Ιωαννίδης και Ι. Σκορδίλης από το 1974 με την αποκατάσταση της δημοκρατίας, προάγονται στο βαθμό του Εκπαιδευτικού Συμβούλου αλλά με το Νόμο 186 κανείς από τους δύο δεν τοποθετείται στο Κ.Ε.Μ.Ε. ως Σύμβουλος Α΄ ή Σύμβουλος Β΄, τους δύο δηλαδή ανώτατους βαθμούς στο νεοσύστατο θεσμό. Το Φεβρουάριο του 1976 και αφού δεν καταφέρνουν ο Ί. Ιωαννίδης να καταλάβει τη θέση του Συμβούλου Α΄ στο νεοσύστατο Κ.Ε.Μ.Ε. και ο Ι. Σκορδίλης τη θέση του Συμβούλου Β΄, αποδέχονται και οι δύο θέση Ειδικών Συμβούλων στο Κ.Ε.Μ.Ε. Ωστόσο από τον Ιανουάριο του 1975 τους έχει παραχωρηθεί γραφείο στα κτήρια του Υπουργείου και από τις 25 Σεπτέμβρη του 1975 τους παραχωρείται κοινό γραφείο στο κτήριο του Κ.Ε.Μ.Ε.⁶²

Ο πρώτος διορισμένος Σύμβουλος Φ.Α. με αφετηρία το 1974 ανεπίσημα⁶³ και από το 1976 επίσημα ως διορισμένος Ειδικός Σύμβουλος του Κ.Ε.Μ.Ε., προσπαθεί να συνεχίσει το μεταρρυθμιστικό του έργο στο χώρο της Σχολικής Φυσικής Αγωγής. Ωστόσο, σε άρθρα της εποχής που δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό «Γυμναστική και Αθλητισμός», καταγράφεται το παράπονό του για την οπισθοδρόμηση που παρατηρήθηκε στο χώρο την περίοδο της επταετίας από συναδέλφους, αλλά και η αντίδραση που μετά τη μεταπολίτευση του 1974 συνάντησε, κατά την προσπάθεια συνέχισης του προοδευτικού έργου του. Η έλλειψη συνεργασίας ανάμεσα στο Π.Ι. και τη Διεύθυνση Σ.Α. του Υπουργείου καταγράφεται από το 1965 ακόμη, με πληθώρα εγγράφων από το αρχείο του Ί. Ιωαννίδη. Χαρακτηριστικό είναι το έγγραφο όπου ο Ί. Ιωαννίδης επιχειρηματολογεί κατά της υπ. αριθ. 170999/13-12-1965 εγκυκλίου της Διεύθυνσης Σ.Α. «Περί αθλητικών εκδηλώσεων των μαθητών». Δεν είναι τυχαίο εξάλλου το γεγονός ότι ο Ί. Ιωαννίδης έφθασε στο σημείο να προτείνει την κατάργηση της Διεύθυνσης Σ.Α. και τη θεσμοθέτηση Υφυπουργείου Φ.Α. και Αθλητισμού.⁶⁴

Η δραστηριότητα, όμως, η οποία καταγράφεται και αφορά τα θέματα της Σχολικής Φ.Α., συγκεκριμένα το έτος 1975 είναι ιδιαίτερα αξιολογή και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό, ώστε δεν αξίζει να επιμείνουμε σε θέματα αντιπαράθεσης ανάμεσα στα στελέχη του Κ.Ε.Μ.Ε. και σε αυτά της Διεύθυνσης Σ.Α. του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Αυτή η άποψη ενισχύεται και από το γεγονός ότι με απόφαση του Υπουργείου στις 23 Οκτώβρη 1975 ανέλαβε Διευθυντής Σωματικής Αγωγής ο Ι. Σκορδίλης⁶⁵ τον οποίο και ο ίδιος ο Ί. Ιωαννίδης είχε προτείνει γι' αυτή τη θέση με

⁶¹ Φ.Ε.Κ. 214 Α΄, 4-10-1975, «Περί του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως και διατάξεων τινών του προσωπικού της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων».

⁶² Αρχείο Σκορδίλη Ι.

⁶³ Ήδη από το 1974 με το διευκρινιστικό έγγραφό του το οποίο φέρει ημερομηνία 12-12-1974 επαναφέρει θέματα τα οποία κατήγγησε η δικτατορία και αφορούσαν την οργάνωση της σχολικής ζωής των μαθητών όπως της ατομικής καρτέλας του μαθητή, του αθλητικού ευσήμου και της λειτουργίας του μαθητικού αθλητικού συλλόγου. Εγκύκλιος 12-12-1974, Διευκρινίσεις και λεπτομερείς οδηγίες για την εφαρμογή των θεμάτων Ατομικές καρτέλες μαθητών, Αθλητικά εύσημα, Εύσημον αθλητικού ήθους και Μαθητικός Αθλητικός Σύλλογος. Αρχείο Ί. Ιωαννίδη, Φ. 5. σελ. 4068-4071. Τα αθλητικά εύσημα δεν πρέπει να λειτουργήσαν διότι στην πράξη 89/1982/Τμήματος Μέσης Εκπαίδευσης Κ.Ε.Μ.Ε. ο Ι. Σκορδίλης ζητά πάλι την καθιέρωση τους. Αντίθετα η τήρηση της ατομικής αθλητικής καρτέλας του μαθητή προτεινόταν στις Μεθοδολογικές Οδηγίες του έτους 1985-1986 τόσο για το Γυμνάσιο όσο και για το Λύκειο, ακόμη και μετά δηλαδή τα Α.Π. του 1985. Για την εφαρμογή του Μαθητικού Αθλητικού Συλλόγου την οποία συνιστούσε τελικά η θεσμοθέτηση των Μ.Ο.Α., βλ. σχετικές σελ. της παρούσας εργασίας.

⁶⁴ Ιωαννίδης Ί., 1975, Λίγες γραμμές στους συναδέλφους, Γυμναστική και Αθλητισμός, τ.χ. 2, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1975, σελ. 8.

⁶⁵ Αρχείο Σκορδίλη Ι.: Φ.Ε.Κ. 1214 Β΄, 23-10-1975. Σκορδίλης Ι., 1975, «Χαιρετισμός Διευθυντού Σ.Α. Ιωάννου Σκορδίλη», περιοδικό Γυμναστική και Αθλητισμός, Περίοδος Β΄, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1975, τ.χ. 3, σελ. 3-4.

έγγραφο του από το Νοέμβριο του 1974.⁶⁶ Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι το πρόβλημα του Ί. Ιωαννίδη δεν ήταν απέναντι στη Διεύθυνση Σ.Α. του Υπουργείου ως θεσμού διοίκησης και εποπτείας, αλλά στο διακριτό της ρόλο από το Π.Ι. (το οποίο αποδεικνύεται και ιστορικά από το τεράστιο έργο ότι δίκαια ο Ί. Ιωαννίδης το υπερασπιζόταν) καθώς και στη σωστή στελέχωση αυτών των εκπαιδευτικών οργάνων με ικανά και άξια πρόσωπα-γυμναστές.⁶⁷ Ο Ι. Σκορδίλης ήταν συνεργάτης και φίλος του Ί. Ιωαννίδη (υπήρξε και συνδικαλιστής της Ε.Γ.Ε.), ενώ μετά τη συνταξιοδότηση του Ί. Ιωαννίδη, υπήρξε ο δεύτερος διορισμένος εκπαιδευτικός Φ.Α. ο οποίος εκπροσώπησε τον κλάδο στο Κ.Ε.Μ.Ε. και μετά το 1985 στο Π.Ι. Όμως αξιόλογο υπήρξε το έργο του και από τη θέση του Διευθυντή Σ.Α. του Υπουργείου αν και υπηρέτησε για λίγους μόνο μήνες.

Από τα πρώτα θέματα που λογικό ήταν να απασχολήσουν τον Ί. Ιωαννίδη μετά τη μεταπολίτευση ήταν τα Αναλυτικά Προγράμματα. Έτσι με έγγραφο του στις 11 Μαρτίου 1975 εισηγείται τις προσωπικές του απόψεις για το Α.Π. Γυμνασίου του 1969.⁶⁸ Την αφορμή για αυτή του την κίνηση πρέπει να αποτέλεσε η έκδοση ενός τεύχους Οδηγιών από το ΥΠ.Ε.Π.Θ., οι οποίες αναφέρονταν στη διδασκαλία του μαθήματος της Σωματικής Αγωγής.⁶⁹ Οι συγκεκριμένες οδηγίες ταυτίζονταν πλήρως με το Α.Π. που καταγράφεται στο Β.Δ. 723 του 1969 και αφορούν τη Μέση Εκπαίδευση. Στην εισήγηση του Ί. Ιωαννίδη τονίζονται οι τυπικές και ουσιαστικές διαφορές του Α.Π. του 1969 σε σύγκριση με τα Α.Π. του 1966 για τα οποία ήταν υπεύθυνο το Π.Ι.

Είναι πολύ σημαντικό να τονιστεί μια αντίθεση απόψεων επιστημονικού περιεχομένου, η οποία καταγράφεται σε αυτό το έγγραφο, ανάμεσα στις δύο προσωπικότητες του χώρου της Σχολικής Φ.Α., τον Ί. Ιωαννίδη και τον Ι. Σκορδίλη. Συγκεκριμένα, ο Ι. Σκορδίλης (που υπήρξε και διακεκριμένος ποδοσφαιριστής του Πανιωνίου) δεν φαίνεται να διαφωνεί με την ύπαρξη δύο διδακτέων αντικειμένων στο Α.Π. του 1969 δηλαδή α) «τις ασκήσεις πυκνής τάξεως» και β) την αθλοπαιδιά του ποδοσφαίρου. Αυτό πιθανότατα συμβαίνει, διότι ο Ι. Σκορδίλης, ως προοδευτικός του χώρου, τάσσεται υπέρ της πολυμορφίας ως προς τα διδακτέα αντικείμενα της Φ.Α. Δηλαδή, πιστεύει ότι η Σχολική Φ.Α. δεν διατρέχει κίνδυνο, εάν στο Α.Π. υπάρχει ποικιλία διδακτικών αντικειμένων -ακόμη και τακτικές ασκήσεις- τα οποία ο εκπαιδευτικός Φ.Α. καλείται να διδάξει καταθέτοντας κατάλληλα το χρόνο του ετήσιου προγραμματισμού του.⁷⁰ Ο Ί. Ιωαννίδης όμως, θέλοντας να περιορίσει τη μονομέρεια της Σουηδικής και συγκεκριμένα της Παιδαγωγικής Γυμναστικής, δεν επιθυμεί ούτε καν να αναφέρεται ο όρος Παιδαγωγική Γυμναστική στο Α.Π. και πόσο μάλλον οι τακτικές ασκήσεις. Από την ιστορία φαίνεται ότι ο Ί. Ιωαννίδης δικαιώθηκε και καλώς προέτρεπε τον Ι. Σκορδίλη προς αυτή την κατεύθυνση, εφόσον τα μετέπειτα Α.Π. από τον Ι. Σκορδίλη, τα οποία βασίσθηκαν στην ποικιλία και την πολυμορφία των διδακτικών αντικειμένων, κατηγορήθηκαν ως υπεύθυνα για το φαινόμενο της διδακτικής αναρχίας της περιόδου μετά το 1977.⁷¹ Εξίσου μεγάλης αξίας είναι η παρατήρηση την οποία κάνει ο Ί. Ιωαννίδης για το άθλημα του ποδοσφαίρου. Διατυπώνει την άποψη

⁶⁶ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Ιωαννίδης Ί., «Θέματα του κλάδου Σ.Α.-Προκαταρκτική Εισήγηση», Προς τον Υφυπουργόν κ. Καραπιπέρη, 28 Νοέμβρη 1974.

⁶⁷ Ιωαννίδης Ί., 1975, Λίγες γραμμές στους συναδέλφους, ό.π., σελ. 8.

⁶⁸ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Ιωαννίδης Ί., Εισήγηση για το Α.Π. της Γυμναστικής-Αθλητισμού / Γυμνάσιο.

⁶⁹ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: «Μεθοδικές Οδηγίες του Μαθήματος της Σωματικής Αγωγής και του Αθλητισμού», ΥΠ.Ε.Π.Θ. 1975, Αθήνα.

⁷⁰ Αρχείο Λάμπρου Χρ.: Σεραφειμίδης, 2009.

⁷¹ Λάμπρου, 2012, σελ. 69. & Χατζηχαριστός Δ., 1993, ό.π., σελ. 183.

ότι «το ποδόσφαιρο έχει απομακρυνθεί από το υγιές πνεύμα της αγωνιστικής» και ότι «το σχολείο όχι μόνο δεν πρέπει να καλλιεργεί το ποδόσφαιρο, αλλά αντίθετα πρέπει να προσπαθήσει να αμβλύνει όσο μπορεί το σημερινό πάθος των παιδιών για το άθλημα αυτό, στρέφοντας το ενδιαφέρον και τον ενθουσιασμό τους στα άλλα αθλήματα». Βέβαια, η άποψη αυτή του Ί. Ιωαννίδη μπορεί να χαρακτηριστεί ως ακραία, με μια δεύτερη σκέψη όμως κρίνεται ικανή για να αποτυπώσει τον τεράστιο ρόλο τον οποίο προσέδιδε, εκείνη ακόμη την εποχή, ο πρώτος διορισμένος Σύμβουλος του Π.Π., στην παιδαγωγική αξία του μαθήματος της Σχολικής Φ.Α., αλλά και στη θεμελίωση μέσω αυτής ενός ηθικά υγιούς Αθλητισμού.

Τελικά, με το έγγραφο που προαναφέρθηκε, ο Ί. Ιωαννίδης προτρέπει για το σχολικό έτος 1974-1975, εφόσον δεν υπάρχουν περιθώρια χρόνου για μια σωστή εργασία, τα Α.Π. να παραμείνουν όπως έχουν, αλλά να σχηματιστούν το γρηγορότερο ομάδες εργασίας, οι οποίες θα καταρτίσουν ένα νέο Α.Π. καθώς και βοηθητικά εγχειρίδια για όλες τις δραστηριότητες της Φ.Α.

Στις 29 Μαρτίου 1975 λαμβάνεται απόφαση συγκρότησης επιτροπής με Πρόεδρο τον Εκπαιδευτικό Σύμβουλο Ί. Ιωαννίδη και 13 ακόμη μέλη μεταξύ των οποίων ο Εκπαιδευτικός Σύμβουλος Ι. Σκορδίλης, ο Διευθυντής Σ.Α. Παναγιώτης Φωτιάς, ο Διευθυντής της Ε.Α.Σ.Α. Γεώργιος Κολοβός, ο Επιθεωρητής Σ.Α. Χριστόφορος Τραυλός και ο Προϊστάμενος του τμήματος Προγραμμάτων και Μελετών της Διεύθυνσης Σ.Α. του Υπουργείου Αλέξανδρος Γυφτόπουλος. Την αφορμή για την έναρξη των διαδικασιών έδωσε η αναφορά ενός φίλου του Ί. Ιωαννίδη του Ηλία Θ. Ανδρακάκου προς της Διεύθυνση Σ.Α. και κατόπιν στον Υπουργό Παιδείας. Πραγματοποιήθηκαν δύο συνεδριάσεις για τη Μέση Εκπαίδευση στις 15 και 25 Απριλίου ενώ στις 30 Μαΐου με εισήγηση του Ί. Ιωαννίδη, αποφασίστηκε συγκρότηση νέας επιτροπής με σκοπό την επέκταση των αρμοδιοτήτων της στη Στοιχειώδη Εκπαίδευση. Πρόεδρος της νέας επιτροπής ήταν πάλι ο Εκπαιδευτικός Σύμβουλος Ί. Ιωαννίδης και μεταξύ των μελών ο Εκπαιδευτικός Σύμβουλος Ι. Σκορδίλης, ο Διευθυντής Σ.Α. Παναγιώτης Φωτιάς, ο Καφούσης Ιωάννης καθηγητής Παιδαγωγικών του τμήματος Προγραμμάτων και Μελετών της Διεύθυνσης Σ.Α., ο Κουτσογιάννης Ιερεμίας καθηγητής Σ.Α. του τμήματος Προγραμμάτων και Μελετών της Διεύθυνσης Σ.Α., ο Μπελίτσος Παναγιώτης καθηγητής στην Ε.Α.Σ.Α. και εκπρόσωποι της Δ.Ο.Ε., Ο.Λ.Μ.Ε. και Ε.Γ.Ε.

Εν τω μεταξύ στις 10 Απριλίου 1975 πραγματοποιήθηκε σημαντική σύσκεψη στα γραφεία της Γενικής Επιθεώρησης Μέσης Εκπαίδευσης Ιωαννίνων, στην οποία αναπτύχθηκαν και θέματα Σ.Α. για τη Στοιχειώδη Εκπαίδευση. Στη συγκέντρωση αυτή συμμετείχαν ως Πρόεδρος ο Επόπτης Παιδείας Ν. Πετρουλάκης ενώ μεταξύ των μελών ήταν Στελέχη Διοίκησης και Εποπτείας της Στοιχειώδους και Μέσης Εκπαίδευσης, καθώς και Επιθεωρητές και εκπαιδευτικοί Σ.Α. από όλη την Η' Ανωτέρα Εκπαιδευτική Περιφέρεια. Ανάμεσα στα ζητήματα που αναπτύχθηκαν ήταν οι στόχοι και το περιεχόμενο της Φ.Α. στη Στοιχειώδη Εκπαίδευση (Νηπιαγωγείο και Δημοτικό Σχολείο), η έλλειψη των απαραίτητων εγκαταστάσεων-υλικοτεχνικής υποδομής, ο διορισμός ειδικευμένων εκπαιδευτικών Φ.Α. στο Δημοτικό καθώς και το θέμα της επιμόρφωσης και μετεκπαίδευσης των δασκάλων ως προς το μάθημα της Γυμναστικής.⁷²

Στις 26 Ιουνίου αποφασίζεται από το τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης της Διεύθυνσης Προγραμμάτων και Μελετών του Υπουργείου η σύσταση ομάδων εργασίας για κατάρτιση νέων Α.Π. ανά αντικείμενο διδασκαλίας του Δημοτικού Σχολείου. Την ομάδα εργασίας για το μάθημα της

⁷² Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: «Πορίσματα συσκέψεως της 10-4-1975, με θέμα: Η οργάνωση και προαγωγή του μαθήματος της Σ.Α. εις τα δημοτικά σχολεία», Η' Ανωτέρα Εκπαιδευτική Περιφέρεια Ιωαννίνων, Φ. 5, σελ. 4091-4093.

Γυμναστικής συνιστούν οι Ί. Ιωαννίδης Εκπαιδευτικός Σύμβουλος, Ι. Σκορδίλης επίσης Εκπαιδευτικός Σύμβουλος και Ι. Κουτσογιάννης Καθηγητής Σ.Α.⁷³ Η επιτροπή αυτή με την προσθήκη ενός ακόμη μέλους του Παν. Γεωργίου, Επιθεωρητή Φ.Α. Δημοτικών Σχολείων Κύπρου, με ημερομηνία 24 Σεπτεμβρίου 1975 και σε εκτέλεση της παραπάνω απόφασης κατήρτισε Α.Π. Φ.Α. Δημοτικού με έμφαση στις δύο πρώτες τάξεις Α και Β.⁷⁴ Αυτό το Α.Π. ενώ έπαιξε σημαντικό ρόλο στην επιτάχυνση των διαδικασιών για ένα νέο Α.Π. στην Κύπρο,⁷⁵ στην Ελλάδα δεν εφαρμόστηκε.⁷⁶

Αναφορικά με το Ν. 75,⁷⁷ ο Ί. Ιωαννίδης εκφράζει τη δυσαρέσκειά του, διότι διαχωρίζεται τελείως ο εξωσχολικός αθλητισμός από το χώρο του σχολείου. Μάλιστα, κρίνοντας ο Ί. Ιωαννίδης τις διαδικασίες του Υπουργείου, παραπονιέται διότι, ενώ δημιουργήθηκαν δύο επιτροπές μία για τον προγραμματισμό του Σχολικού και μία του Εξωσχολικού Αθλητισμού, οι οποίες έπρεπε να βγάλουν πορίσματα αρχικά η καθεμιά μόνη της και στη συνέχεια μετά από κοινή σύσκεψη, το δεύτερο δεν συνέβη.⁷⁸

Στις 19 Σεπτεμβρίου 1975 καταργούνται οι γυμναστικές επιδείξεις και τη θέση τους καταλαμβάνει η αθλητική γιορτή με αγωνιστικές εκδηλώσεις.⁷⁹ Πρωτεργάτης αυτής της απόφασης του Υπουργείου μπορεί να θεωρηθεί ο Ί. Ιωαννίδης από τη σημαντική θέση που κατείχε στο Π.Ι., αλλά και συμβαδίζοντας με την άποψη της πλειοψηφίας των εκπαιδευτικών του κλάδου η οποία εκφραζόταν μέσω του συνδικαλιστικού της οργάνου (Ε.Γ.Ε.).

Στις 15 Οκτωβρίου και ενώ έχει προηγηθεί από τις 24 Σεπτεμβρίου, όπως αναφέρεται παραπάνω, η κατάρτιση Α.Π. για το Δημοτικό, το τμήμα Προγραμμάτων και Μελετών της Διεύθυνσης Σ.Α. του Υπουργείου στέλνει έγγραφο προς του Διευθυντές Σ.Α. των Νομαρχιών (Ν.Ε.Σ.Α.) με τίτλο «Η Σ.Α. εις το Δημοτικό Σχολείο». Αν και σε αυτό το έγγραφο γίνεται σημαντική αναφορά σε θέματα Σ.Α. του Δημοτικού, ο στόχος του κρίνεται πως ήταν η ενημέρωση για τις γυμναστικές επιδείξεις και τις αγωνιστικές εκδηλώσεις σύμφωνα και με την απόφαση που πάρθηκε στις 30 Μαΐου, όπως προαναφέρθηκε, για συγκρότηση επιτροπής με σκοπό την επέκταση των αρμοδιοτήτων της στη Στοιχειώδη Εκπαίδευση.⁸⁰

Στις 4 Νοεμβρίου 1975 και ενώ ο Ι. Σκορδίλης είναι Διευθυντής Σ.Α. στο Υπουργείο, αποφασίζεται η οργάνωση και πραγματοποίηση στις εγκαταστάσεις της Ε.Α.Σ.Α. Αθήνας ενημερωτικών συγκεντρώσεων των Διευθυντών της Ε.Α.Σ.Α. Αθήνας και του Παραρτήματός της στη

⁷³ Αρχείο Σκορδίλη Ι.: ΥΠ.Ε.Π.Θ., Δ/ση Προγραμμάτων και Μελετών, Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, «Περί συγκροτήσεως υποομάδων καταρτίσεως Αναλυτικού Προγράμματος του Δημοτικού Σχολείου», Αθήνα, 26-6-1975.

⁷⁴ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Φυσική Αγωγή, Αναλυτικό Πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου, Αθήνα, 24-9-1975.

⁷⁵ Χατζηστεφάνου Κλ., 1997, Η διδασκαλία του μαθήματος της Φ.Α. στην Κυπριακή Εκπαίδευση από τις Αγγλοκρατίας και οι Σύγχρονες τάσεις – Ιστορική προσέγγιση, Έκδοση Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών, Λευκωσία, σελ. 153.

⁷⁶ Αρχείο Κ.Ε.Μ.Ε., Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πράξη 12/1976.

⁷⁷ Φ.Ε.Κ. 138, 16-7-1975, «Περί οργάνωσης του εξωσχολικού αθλητισμού και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων».

⁷⁸ Ιωαννίδης Ί., 1975, «Ανοικτή επιστολή προς τους αξιότιμους κ.κ. Γεν. Γραμ. Αθλητισμού Π. Στασινόπουλον και Σύμβουλον του Πρωθυπουργού Κ. Παπαναστασίου, επί θεμάτων Αθλητισμού», περιοδικό Γυμναστική και Αθλητισμός, Περίοδος Β, αρ. φυλ. 1, Ιούλιος-Αύγουστος 1975, σελ. 8.

⁷⁹ Άγνωστος συγγραφέας, 1975, Ιστορικές Αποφάσεις, ΥΠ.Ε.Π.Θ., Φ. 712, 31/194/96813/19-9-1975, περιοδικό Γυμναστική και Αθλητισμός, περίοδος Β', αρ. φυλ. 2, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1975, σελ. 4.

⁸⁰ Αρχείο Ιωαννίδη Ι.: «Ιστορικές Αποφάσεις», ΥΠ.Ε.Π.Θ., «Η Σωματική Αγωγή εις το Δημοτικό Σχολείο», Γυμναστική και Αθλητισμός, περίοδος Β', αρ. φυλ. 2, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1975, σελ. 5.

Θεσσαλονίκη, καθώς και των Επιθεωρητών της Ειδικότητας της Σωματικής Αγωγής.⁸¹ Η οργάνωση των ενημερωτικών συγκεντρώσεων ανατέθηκε στους Ι. Σκορδίλη, Ί. Ιωαννίδη και Αλέξανδρο Γυφτόπουλο, Προϊστάμενο του Τμήματος Προγραμμάτων και Μελετών της Διευθύνσεως Σ.Α. Το σεμινάριο πραγματοποιήθηκε στις 12 με 14 Δεκεμβρίου και ο σκοπός του ήταν α) η ενημέρωση και καθοδήγηση των ανωτέρω Λειτουργών Σ.Α. επί των σύγχρονων εξελίξεων και μεθόδων της Σ.Α. και β) η ενιαία κατεύθυνση της Σ.Α. σε όλη τη χώρα. Εισηγητές του σεμιναρίου ήταν καθηγητές οι οποίοι δίδασκαν στην Ε.Α.Σ.Α. Θέματα Διδακτικής της Σ.Α. αναπτύχθηκαν από τον Κ. Εμμανουήλ και την Ευφρ. Φράγγου Σκορδίλη (σύζυγο του Ι. Σκορδίλη). Από την επιλογή των αντικειμένων γίνεται φανερό ότι το σεμινάριο αποσκοπούσε στον εκσυγχρονισμό της Φ.Α. με την αντικατάσταση του σουηδικού συστήματος από την αγωνιστική και τις αθλοπαιδιές, προσπάθεια ανάλογη με αυτή που συντελέστηκε από τον Ί. Ιωαννίδη⁸² την περίοδο 1965-1967 από το Π.Ι.⁸³

Στις 26 Ιουνίου 1976 ταυτόχρονα με τη λήξη του διδακτικού έτους, ο Ί. Ιωαννίδης συνταξιοδοτείται αποχωρώντας αυτοδικαίως από την υπηρεσία λόγω ορίου ηλικίας. Ωστόσο, συνεχίζει να αγωνίζεται για την αναβάθμιση της Φ.Α. και του αθλητισμού στη χώρα μας, προτείνοντας μέτρα τα οποία καταγράφονται σε μια μελέτη την οποία είχε συντάξει στις 30 Δεκεμβρίου 1974 με θέμα Σχολικός και Εξωσχολικός Αθλητισμός.⁸⁴ Στη μελέτη αυτή προτείνονται μέτρα σχετικά με τη Φ.Α. για όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες καθώς και μέτρα για τον εξωσχολικό αθλητισμό. Επίσης, μεταξύ των προτάσεων του Ί. Ιωαννίδη υπήρξε η θέση για λειτουργία Υφυπουργείου Φ.Α. και Αθλητισμού.⁸⁵ Οι περισσότερες από τις απόψεις του Ί. Ιωαννίδη καταγράφονται με άρθρα του στο περιοδικό «Γυμναστική και Αθλητισμός». Ωστόσο το 1979 πραγματοποίησε και δύο ολοκληρωμένες μελέτες, στις οποίες παρουσίασε τα προβλήματα της Σχολικής Φυσικής Αγωγής και ιδιαίτερα του Αθλητισμού. Οι μελέτες αυτές, όπου εντοπιζόνταν τα αίτια αλλά και προτείνονταν μέτρα αντιμετώπισης, είχαν ως αποδέκτες τη Γ.Γ.Α., την Ε.Ο.Α., τις Αθλητικές Ομοσπονδίες, όλα τα πολιτικά κόμματα της ελληνικής Βουλής, τον ημερήσιο και εβδομαδιαίο τύπο.⁸⁶ Ανάμεσα στις πρωτοπόρες για εκείνη την εποχή προτάσεις του Ί. Ιωαννίδη οι οποίες αργότερα πραγματοποιήθηκαν ή κατά κάποιο τρόπο δικαιώθηκαν, ήταν η δημιουργία και λειτουργία αθλητικών σχολείων, η θέσπιση ειδικών μέτρων για την ανάπτυξη του υψηλού αθλητισμού της χώρας, ο διορισμός γυμναστών στα Δημοτικά σχολεία και η ίδρυση των Μ.Ο.Α. (Ν. 1566/1985). Σε αυτό το σημείο είναι ιδιαίτερα σημαντικό να τονιστεί ότι έτσι όπως τελικά διαγράφεται μέσα από τις προτάσεις και το έργο του, ο Ί. Ιωαννίδης προσπάθησε πράγματι να

⁸¹ Αρχείο Σκορδίλη Ι.: Ο Ι. Σκορδίλης ως Διευθυντής Σ.Α. στο Υπουργείο ήταν υπεύθυνος και για την διεξαγωγή σεμιναρίου επιμορφώσεως εκπαιδευτικών Σ.Α.-Δ/ντών Εθνικών Σταδίων και Κολυμβητηρίων – Προπονητών Αθλημάτων στην Αθήνα από 2 μέχρι 14 Φεβρουαρίου στην Αθήνα.

⁸² Λάμπρου, 2012, σελ. 72. & Καντζίδης, 2002, σελ. 135-136.

⁸³ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: ΥΠ.Ε.Π.Θ., Διεύθυνση Σ.Α., Τμήμα Προγραμμάτων και Μελετών, 1) Απόφαση 4-11-1975 «Ενημερωτική συγκέντρωση Επιθεωρητών Ειδικότητας Σ.Α.» και 2) έγγραφο ΥΠ.Ε.Π.Θ. 6-11-1975 «Προγραμματισμός ενημερωτικών συγκεντρώσεων επιθεωρητών ειδικότητας Σ.Α.», περιοδικό Γυμναστική και Αθλητισμός, περίοδος Β', αρ. φυλ. 2, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1975, σελ. 34.

⁸⁴ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Φ. 5, σελ. 4209-4214.

⁸⁵ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Φ. 1, σελ. 31-35, Ιωαννίδης Ί., «Λίγες γραμμές στους συναδέλφους», περιοδικό Γυμναστική και Αθλητισμός, περίοδος Β, τχ. 2, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1975, σελ. 8.

⁸⁶ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Φ. 5, σελ. 3770-3795.

εξυψώσει το ρόλο της Σχολικής Φ.Α., όχι μόνο ως μέσου αγωγής στο χώρο της εκπαίδευσης, αλλά και σε σχέση με τον εξωσχολικό αθλητισμό.⁸⁷

4. Η συμβολή του Ί. Ιωαννίδη στην «ανωτατοποίηση» των Ε.Α.Σ.Α. σε Τ.Ε.Φ.Α.Α. [Μελέτη της περιόδου από την ίδρυση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου μέχρι την ίδρυση των Τ.Ε.Φ.Α.Α. (1964-1983)]

Η ίδρυση του Π.Ι. κρίνεται ως σταθμός στην εργασία μας, διότι τα στελέχη του Π.Ι. ασχολήθηκαν και με σημαντικά θέματα σχετικά με τη λειτουργία των ιδρυμάτων εκπαίδευσης εκπαιδευτικών Φ.Α.

Ο Ί. Ιωαννίδης λίγους μήνες μετά το διορισμό του στο Π.Ι., έστειλε στη διοίκηση της Ε.Α.Σ.Α. ερωτηματολόγιο σχετικά με τη λειτουργία της Ακαδημίας ως προς τα έτη 1963-64 και 1964-65. Ο στόχος ήταν «να ενημερωθεί το Π.Ι. επί των θεμάτων λειτουργίας της Ε.Α.Σ.Α. με προοπτική την επεξεργασία ενός νέου οργανισμού αυτής», αλλά αυτή η κίνηση ουσιαστικά αποτελούσε και την πρώτη σοβαρή προσπάθεια αξιολόγησης ενός ιδρύματος εκπαίδευσης εκπαιδευτικών Φ.Α.⁸⁸ Το απαντητικό έγγραφο σε αυτό το ερωτηματολόγιο έφθασε στο Π.Ι. λίγους μήνες αργότερα (20-10-1965) με την υπογραφή του τότε Διευθυντή της Ε.Α.Σ.Α. Αχιλλέα Δρίβα και τα όσα αναγράφονται δίνουν μια ολοκληρωμένη εικόνα των προβλημάτων λειτουργίας της σχολής.⁸⁹ Από τη μελέτη των συγκεκριμένων εγγράφων προκύπτει ότι ο Ί. Ιωαννίδης γνώριζε αρκετά καλά τα σχετικά θέματα της εκπαίδευσης εκπαιδευτικών Φ.Α. Εξάλλου, στο αρχείο του σώζονται έντυπα διεθνών οργανισμών, με αποτυπωμένη αξιολογική σχετική θεωρία και έρευνα, γεγονός που φανερώνει ότι το συγκεκριμένο ζήτημα τον απασχόλησε έντονα και ότι συμμετείχε σε διεθνή συνέδρια, προκειμένου οι προτάσεις και οι λύσεις που θα προτείνει για την Ε.Α.Σ.Α. να συμβαδίζουν με τη διεθνή εμπειρία, την έρευνα και την τακτική.⁹⁰

Σύμφωνα με τον ίδιο τον Ί. Ιωαννίδη «Κατά τη διάρκεια της πρώτης θητείας μου ως Σύμβουλος Σ.Α., 1965-67, μια από τις βασικές μου ενέργειες ήταν η μελέτη για την προαγωγή και ένταξη της Ε.Α.Σ.Α. στο Πανεπιστήμιο. Σε ειδική περιοδεία τότε σε Πανεπιστήμια της Αμερικής και της Ευρώπης

⁸⁷ Ιωαννίδης Ί., 1975, «Ανοικτή επιστολή προς τους αξιότιμους κ.κ. Γεν. Γραμ. Αθλητισμού Π. Στασινόπουλον και Σύμβουλον του Πρωθυπουργού Κ. Παπαναστασίου, επί θεμάτων Αθλητισμού», περιοδικό Γυμναστική και Αθλητισμός, Περίοδος Β, αρ. φυλ. 1, Ιούλιος-Αύγουστος 1975, σελ. 8. & Ιωαννίδης Ί., 1975, «Συνέχεια στην ανοικτή επιστολή», περιοδικό Γυμναστική και Αθλητισμός, Περίοδος Β, τχ. 2, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1975, σελ. 3. & Ιωαννίδης Ί., 1977, «Αθλητισμός, που βλέπει ένας εκπαιδευτικός τις βάσεις του», περιοδικό Γυμναστική και Αθλητισμός, Περίοδος Β, τχ. 6-11, Μάιος 1976- Απρίλιος 1977, σελ. 1-3. & Ιωαννίδης Ί., 1977, «Αθλητισμός, που βλέπει ένας εκπαιδευτικός τις βάσεις του», περιοδικό Γυμναστική και Αθλητισμός, Περίοδος Β, τχ. 12, Μάιος-Ιούνιος 1977, σελ. 6-8.

⁸⁸ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: «Προς τον κ. Διευθυντή της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής», 12-7-1965, Αθήνα. Μετά από σχετική έρευνα, προέκυψε ότι τόσο στην ολοκλήρωση της διαδικασίας όσο και στην ίδια τη διαμόρφωση του ερωτηματολογίου, καθοριστικό ρόλο είχαν (μέσω της συμμετοχής του Ί. Ιωαννίδη στην τότε χρονική περίοδο) συγκεκριμένοι Διεθνείς Οργανισμοί (Δ.Ο.), καθώς και η ευρύτερη συμμετοχή ανώτατων στελεχών Σ.Α./Φ.Α. από την Ελλάδα, σε συναφή διεθνή συνέδρια Δ.Ο. Βλέπε: Lamprou C., Foteinos D., Nomikos N., Terzi A., 2025, The role of International Organizations in shaping the Educational Policy for Higher Education and the first historically identified Evaluation efforts of the Greek Academy of Somatic Education in the 20th century. Journal of Education and Development, 7(4), 52-64.

⁸⁹ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: «Ε.Α.Σ.Α., 'Προς το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Π.Ι.'», 11-10-1965, Αθήνα.

⁹⁰ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Teacher Training for Physical Education, Questionnaire Report Part 2, International Council on Health, Physical Education, and Recreation, In cooperation with UNESCO, 1963, & Status of Teachers of Physical Education, Questionnaire Report Part 3, International Council on Health, Physical Education, and Recreation, In cooperation with UNESCO, 1963, & Training the trainer, a suggested program for general leaders of physical recreation and sport, Education in Europe, Council for cultural co-operation, France, 1964. & Teacher Training for Physical Education, Questionnaire Report Part 2, 1967-1968 Revision, International Council on Health, Physical Education, and Recreation, In cooperation with UNESCO, 1968, σελ. 117. & Status of Teachers of Physical Education, Questionnaire Report Part 3, 1967-1968 Revision, International Council on Health, Physical Education, and Recreation, In cooperation with UNESCO, 1968, σελ. 104.

είχα συγκεντρώσει χρήσιμα στοιχεία για τη σύνταξη του σχετικού Νόμου ιδρύσεως της δικής μας Πανεπιστημιακής Σχολής Φ.Α. Για διάφορους, όμως, λόγους στην ανώμαλη αυτή περίοδο, η πραγματοποίηση του σχεδίου ανεβλήθη και τελικά ναυάγησε».⁹¹ Σε άλλο έγγραφο ο Ί. Ιωαννίδης περιγράφει τις ενέργειες του εκείνη την εποχή, λέγοντας ότι αμέσως μετά το διορισμό του στο Π.Ι. είχε ενημερώσει τον Υπουργό για το θέμα της προαγωγής και του εκσυγχρονισμού της Ε.Α.Σ.Α. Μετά από τις σχετικές μελέτες του ζητήματος, είχε εκπονήσει σχέδιο νόμου για το οποίο ενημέρωσε τους υπευθύνους του Π.Ι. και του Υπουργείου. Ενώ όμως το θέμα είχε δρομολογηθεί, ο Διευθυντής Σ.Α. του Υπουργείου παρουσίασε δικό του σχέδιο νόμου. Στο ίδιο έγγραφο ενίσταται για το γεγονός ότι δεν πρέπει η επίλυση των αναφερομένων σχετικών προβλημάτων να ανατίθεται αποκλειστικά και μόνο στο Διευθυντή της Ε.Α.Σ.Α. και στο Διευθυντή Σ.Α., την στιγμή που το Υπουργείο διαθέτει ανώτατη ειδική υπηρεσία όπως τέτοια είναι το Π.Ι.⁹² Το ίδιο θέμα θίγεται και σε έγγραφο το οποίο υπογράφει ο Ι. Κακριδής ο οποίος εκθέτοντας παρόμοια ζητήματα της Φ.Α., επισημαίνει όχι μόνο την έλλειψη συνεργασίας μεταξύ της Διεύθυνσης Σ.Α. του Υπουργείου με τους αρμόδιους του Π.Ι. αλλά και τη σύγκρουση ή την εκτός των ισχυόντων νόμων ανάληψη αρμοδιοτήτων από τη Διεύθυνση Σ.Α.⁹³ Την περίοδο αυτή εκδόθηκε Β.Δ. με καταγεγραμμένο ένα νέο Πρόγραμμα Σπουδών για την Ε.Α.Σ.Α.⁹⁴

Βασική θέση του Ί. Ιωαννίδη ήταν η αναβάθμιση της Ε.Α.Σ.Α. σε πανεπιστημιακή σχολή και σε αυτή του την πρόταση είχε σύμφωνους τόσο τον Πρόεδρο του Π.Ι., Ι. Κακριδή, όσο και τον τότε αναπληρωτή Υπουργό Παιδείας Γ. Μυλωνά, ο οποίος του υποσχέθηκε αμέριστη υποστήριξη.⁹⁵ Όμως, διαφαίνεται ότι οι προβληματισμοί του πρώτου διορισμένου Συμβούλου Φ.Α. στο Π.Ι. αναφορικά με τα συναφή ζητήματα, δεν περιορίζονταν σε αυτή του την άποψη. Οι προτάσεις του Ί. Ιωαννίδη για την Ε.Α.Σ.Α. ήταν οι ακόλουθες: 1) η αύξηση της διάρκειας των σπουδών από τρία σε τέσσερα έτη. Το τέταρτο έτος θα αποτελούσε το έτος εξειδίκευσης των φοιτητών σε ένα από τους τομείς άθλησης της αρεσκείας τους. Το μέτρο αυτό είχε ήδη εφαρμοσθεί σε ευρεία κλίμακα στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες με αποτέλεσμα τη θεαματική πρόοδο της επιστήμης και έπρεπε να εφαρμοσθεί και στην Ελλάδα. 2) Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες της Ε.Α.Σ.Α. έπρεπε να καλύπτουν, εκτός από την εκπαίδευση των φοιτητών της και όλες τις πτυχές της Φ.Α. και του αθλητισμού της χώρας. Αρχικά, έπρεπε, λοιπόν, να καταστεί ο βασικός φορέας της εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσης των δασκάλων της στοιχειώδους εκπαίδευσης σε θέματα διδασκαλίας της Φ.Α., είτε μέσω ειδικών επιμορφωτικών σεμιναρίων που θα γίνονταν στη διάρκεια των θερινών διακοπών στο πλαίσιο λειτουργίας της Ε.Α.Σ.Α., είτε μέσω της δημιουργίας μόνιμου ειδικού τμήματος

⁹¹ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.Ι.: Ιωαννίδης Ί.Ι., «Ενημερωτικό Σημείωμα προς τον Υπουργό κ. Ευρυγένη», 29-11-1974.

⁹² Αρχείο Ιωαννίδη Ί.Ι.: Ιωαννίδης Ί.Ι., «Επί της υπ' αριθ. 170999/13-12-1965 εγκυκλίου της Δ/σεως Σ.Α. 'Περί αθλητικών εκδηλώσεων των μαθητών', συμφώνως των άρθρω 3 του Ν. 5620/1932, χρονολόγητο έγγραφο.

⁹³ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.Ι.: Κακριδής Ι., «Προς την Διεύθυνση Σ.Α.-Ερωτήσεις προς τον Νομικό Σύμβουλο κ. Βλάχο», Αθήνα, 15-12-1965.

⁹⁴ Φ.Ε.Κ. 103 Α', 11-5-1966, Β.Δ 398, «Περί α) τροποποιήσεως του υπ' αριθ. 289/1960 ΒΔ «περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, των διδασκομένων μαθημάτων του ωρολογίου προγράμματος, των εισαγωγικών, τμηματικών, και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής» και β) συμπληρώσεως του από 12/ 25-6-1958 Β.Δ/τος.».

⁹⁵ Ιωαννίδη, 1994, σελ. 16. Με τον Γ. Μυλωνά, ο Ί. Ιωαννίδης ανέπτυξε προσωπική και οικογενειακή φιλία, ενώ κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, χαρακτηριστική υπήρξε η επικοινωνία τους δια αλληλογραφίας, αλλά και οι συναντήσεις τους -όταν τους δινόταν η ευκαιρία- στο εξωτερικό, την περίοδο κατά την οποία ο Ί. Ιωαννίδης είχε φύγει από την Ελλάδα και βρισκόταν κυρίως στην Αμερική, όπου και είχε αρχίσει να δραστηριοποιείται ως καθηγητής Πανεπιστημίων.

μετεκπαίδευσης των δασκάλων, για να αποκτήσουν δίπλωμα ειδίκευσης στη Φ.Α. 3) Ανάμεσα στις αρμοδιότητες της Ε.Α.Σ.Α. θα έπρεπε να είναι και η μετεκπαίδευση των καθηγητών και των επιθεωρητών Φ.Α. 4) Η Ακαδημία έπρεπε να καταστεί ο κύριος φορέας για την εκπαίδευση των προπονητών των διαφόρων αθλημάτων. Όλες οι παραγωγικές σχολές προπονητών της χώρας όφειλαν να υπαχθούν και να λειτουργήσουν κάτω από την καθοδήγηση της Ε.Α.Σ.Α. 5) Το διδακτικό προσωπικό που θα αναλάμβανε τη διδασκαλία της Φ.Α. στην Ε.Α.Σ.Α. αλλά και στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες, θα έπρεπε να επιμορφωθεί άμεσα, κάτι που θα έπρεπε να πραγματοποιηθεί και για τους δασκάλους των δημοτικών σχολείων και τους εκπαιδευτικούς Φ.Α. 6) Η Ε.Α.Σ.Α. έπρεπε επίσης να καταστεί ο πραγματικός αθλητικός φάρος της χώρας, που θα φώτιζε όλες τις πτυχές, τόσο της σχολικής όσο και της εξωσχολικής Φ.Α. και του Αθλητισμού. Με τα ερευνητικά της προγράμματα έπρεπε να βρίσκει λύσεις σε κάθε γυμναστικό πρόβλημα, ενώ με την πληρότητα του περιεχομένου των προγραμμάτων σπουδών της όφειλε να καλύπτει όλες τις θεωρητικές και πρακτικές αδυναμίες του κλάδου.⁹⁶

Ο Ί. Ιωαννίδης φεύγοντας στο εξωτερικό δεν σταμάτησε να ασχολείται με το θέμα. Σύμφωνα με τον ίδιο: «Το 1970 κατόρθωσα να φύγω στο εξωτερικό και επί δύο χρόνια δίδαξα Αρχαία Ελληνική Αγωνιστική στο Τμήμα Φ.Α. του Πανεπιστημίου Καλιφόρνιας του Σακραμέντο. Εκεί μου δόθηκε η ευκαιρία να μελετήσω καλύτερα τη λειτουργία και διοίκηση Σχολής Φ.Α. πανεπιστημιακού επιπέδου και έχω πάνω από 300 σελ. έντυπα και έγγραφα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν βάση για τη μελέτη αυτού του θέματος».⁹⁷ Παρά την οπισθοδρόμηση στο θέμα της «ανωτατοποίησης» κατά τη διάρκεια της περιόδου 1967-1974 υπήρξαν κάποιες εξελίξεις στο χώρο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών. Εκδόθηκαν δύο Διατάγματα σχετικά με τη λειτουργία της Ε.Α.Σ.Α. Σύμφωνα με το πρώτο -και αρκετά σημαντικό- ιδρύθηκε Παράρτημα της Ε.Α.Σ.Α. στη Θεσσαλονίκη.⁹⁸ Ένας από τους σοβαρότερους λόγους για τους οποίους ιδρύθηκε η νέα Σχολή ήταν το γεγονός ότι είχε αυξηθεί ο αριθμός των φοιτητών, εφόσον με σχετικό νόμο⁹⁹ οι διακεκριμένοι αθλητές είχαν το δικαίωμα να εισαχθούν στην Ε.Α.Σ.Α. χωρίς εξετάσεις.¹⁰⁰ Ως πρώτο έτος λειτουργίας ορίστηκε το Ακαδημαϊκό έτος 1969-1970 με δύο τμήματα Α' έτους, ένα αρρένων και ένα θηλέων. Τα προβλήματα, όμως, υλικοτεχνικής υποδομής και κυρίως οι ελλείψεις σε εξειδικευμένο διδακτικό προσωπικό, συνέβαλλαν στην παροχή περιορισμένων σπουδών στους φοιτητές και τις φοιτήτριες.¹⁰¹ Το δεύτερο Β.Δ. εκδόθηκε το 1972 και όσα ορίζονταν σε αυτό αναφέρονταν πλέον στο πρόγραμμα και τη λειτουργία τόσο της Ε.Α.Σ.Α. της Αθήνας όσο και του Παραρτήματός της στη Θεσσαλονίκη.¹⁰²

⁹⁶ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Ιωαννίδης Ί., «Προτάσεις για έναν μακροχρόνιο προγραμματισμό» Φ. 1. & Καντζίδης, 2002, σελ. 100-102, 139-141.

⁹⁷ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Ιωαννίδης Ί., «Ενημερωτικό Σημείωμα προς τον Υπουργό κ. Ευρυγένη», 29-11-1974.

⁹⁸ Φ.Ε.Κ. 14 Α', 20-1-1970, Β.Δ. 410 «Περί ίδρύσεως Παραρτήματος της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.) εν Θεσσαλονίκη».

⁹⁹ Α.Ν. 576, 28-9-1968, «Περί κινήτρων υπέρ του Αθλητισμού».

¹⁰⁰ Αρχείο Λάμπρου Χρ.: Σεραφειμίδης, 2009.

¹⁰¹ Παρθύμος Π., 1995, «Η εκπαίδευση των καθηγητών Φ.Α. και Αθλητισμού», περιοδικό Το Σχολείο και το Σπίτι, Αθήνα, τχ 380, σελ. 299-306, εδώ σελ. 300.

¹⁰² Φ.Ε.Κ. 98 Α', 28-6-1972, Β.Δ. 402 «Περί τροποποίησης του ΒΔ/τος 289/1960, «περί ενάρξεως και λήξεως του Ακαδημαϊκού έτους και διδακτικού έτους, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, των εισαγωγικών, τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)», ως τροποποιήθη διά του ΒΔ/τος 398/1966».

Αμέσως μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας φαίνεται ότι οι σχετικές προσπάθειες εντάθηκαν. Τον Οκτώβρη του 1974 εκδίδεται νέο Β.Δ. για την Ε.Α.Σ.Α.¹⁰³ Επίσης, το ίδιο έτος ο Ί. Ιωαννίδης επανέρχεται στο θέμα δυναμικά. Επεξεργάζεται πάλι Σχέδια Νόμου με προοπτική η Ακαδημία να λειτουργήσει ως Σχολή/ανώτατο ίδρυμα. Στο αρχείο του βρέθηκε για το έτος 1974 ανώνυμη Εισηγητική Έκθεση επί του σχεδίου Νομοθετικού Διατάγματος περί «Ανωτάτης Σχολής Σωματικής Αγωγής», στην οποία περιέχονται πολλές από τις προτάσεις του. Επίσης, το ίδιο έτος ζητά με σχετικό έγγραφό του προς τον αρμόδιο Υπουργό, την τοποθέτησή του ως Συμβούλου Σ.Α. στον τομέα της Ανώτατης Παιδείας (εποπτεία των Εθνικών Ακαδημιών Σ.Α. και Παιδαγωγικών Ακαδημιών – εκσυγχρονισμός και αναμόρφωση των αναλυτικών τους προγραμμάτων κλπ) με στόχο να πραγματοποιήσει το έργο που είχε σχεδιάσει, θέση την οποία όμως δεν κατέλαβε.¹⁰⁴

Για το 1974 το αρχείο του Ί. Ιωαννίδη συμπληρώνουν δύο εισηγητικά σημειώματα. Στο πρώτο προτείνεται συγκεκριμένο πρόγραμμα μαθημάτων τετραετούς φοιτήσεως για τη νέα Σχολή Φ.Α. της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης που θα εντάσσονται οργανικά στα αντίστοιχα Πανεπιστήμια. Στη δομή των νέων Σχολών προτείνεται η αύξηση των μαθημάτων σε 30 και των καθηγητών σε 42. Σκοπός τους θα είναι η πληρέστερη αλλά και η επί του αυτού επιπέδου με τους άλλους καθηγητές της Μέσης Εκπαίδευσης μόρφωση των λειτουργών Φ.Α. Στη νέα Σχολή Φ.Α. θα λειτουργήσουν, αναλόγως των αναγκών, παραρτήματα μονοετούς, διετούς και τριετούς φοιτήσεως για τη μετεκπαίδευση παλιών Γυμναστών, εκπαίδευση Προπονητών διαφόρων κατηγοριών, ειδίκευση Δασκάλων, προετοιμασία στελεχών για ιδρύματα νεολαίας, κατασκηνώσεων και αθλητικών οργανώσεων. Με ένα ή δύο έτη πρόσθετη φοίτηση και με εργασία σε έρευνες και πειράματα στους τομείς Φ.Α. θα μπορούν οι απόφοιτοι να προχωρήσουν και σε διδακτορικό δίπλωμα.¹⁰⁵

Στο δεύτερο έγγραφο ο Ί. Ιωαννίδης επιχειρηματολογεί υπέρ των προτεινόμενων αλλαγών τονίζοντας ότι οι Ακαδημίες και τα Κολλέγια Φ.Α. στην Ευρώπη και στην Αμερική είναι από καιρό Σχολές Πανεπιστημιακές. Αντίθετα, «η Ε.Α.Σ.Α. εξακολουθεί να είναι σχεδόν η ίδια, όπως τότε που αναδιοργανώθηκε το 1939, πριν από 35 χρόνια. Είχε ανασταθεί σύμφωνα με τα πρότυπα των τριετών Ακαδημιών της Ευρώπης και ο ιδρυτικός της μεν νόμος καθόριζε ότι αποτελεί Ίδρυμα Ανώτατης Εκπαίδευσης, η σύνθεσή, όμως, των μαθημάτων της και η στάθμη του διδακτικού της προσωπικού δε βοηθούσε για την προαγωγή της σε αληθινά ανώτατο ίδρυμα. Το πρόγραμμά της είχε προσαρμοστεί στις ανάγκες της εποχής εκείνης και προετοίμαζε δασκάλους γυμναστικής με βασικές μόνο γνώσεις της σωματο-ψυχολογίας, τις μεθόδους διδακτικής ενός Σουηδικού συστήματος γυμναστικής και με λίγες γνώσεις αγωνιστικής και αθλοπαιδιών» Ο Ί. Ιωαννίδης συνεχίζοντας επισημαίνει τους ειδικούς λόγους που συνηγορούν υπέρ του αιτήματος της αναδιοργάνωσης και προαγωγής του ιδρύματος: 1) Η επιστημονική κατάρτιση των εκπαιδευτικών Φ.Α. σε ανώτερο επίπεδο με στόχο την εξίσωση με τους άλλους εκπαιδευτικούς, η έλλειψη της οποίας φυσικό είναι να έχει στους Γυμναστές δυσμενή ψυχολογική επίδραση με δυσμενείς επιπτώσεις στην εργασία τους. 2) Η άνοδος της επιστημονικής στάθμης του Ιδρύματος με τη δημιουργία επιστημονικών εδρών, (16 μαθήματα θεωρητικής φύσεως

¹⁰³ Φ.Ε.Κ. 287 Α', 5-10-1974, Β.Δ. 660, «Περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».

¹⁰⁴ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Ιωαννίδης Ί., «Ενημερωτικό Σημείωμα προς τον Υπουργό κ. Ευρυγένη», 29-11-1974.

¹⁰⁵ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Ιωαννίδης Ί., «Εισηγητικό σημείωμα για την προαγωγή της Ακαδημίας Σ.Α. σε ίδρυμα Πανεπιστημιακού επιπέδου», 12-12-1974.

και 14 πρακτικής φύσεως με συνολικά 10 έδρες καθηγητών) εργαστηρίων και κέντρων ερευνών, που είναι βασικά για την απόκτηση επιστημονικής σκέψης και εμπειρίας. 3) Η πραγμάτωση μεταπτυχιακών ειδικών σπουδών για τη δημιουργία των ικανών στελεχών που θα επανδρώσουν τις Ανώτατες Σχολές, τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες και τα άλλα Ιδρύματα Φ.Α. και θα πλουτίσουν τον κλάδο με επιστημονικά συγγράμματα. 4) Η επιστημονική μετεκπαίδευση των καθηγητών Φ.Α. και δασκάλων στις σύγχρονες επιτεύξεις και μεθόδους του Κλάδου και η δημιουργία προπονητών διαφόρων αθλημάτων. Αυτό, μαζί με ένα σωστό σχολικό πρόγραμμα Αγωνιστικής, θα δημιουργήσει το φυτώριο των πρωταθλητών που συνεχώς θα τροφοδοτεί τον εξωσχολικό αθλητισμό και θα εξυψώσει τις Εθνικές μας ομάδες.¹⁰⁶

Οι προσπάθειες τόσο των μελών του Π.Ι./Κ.Ε.Μ.Ε. όσο και του συνόλου των εκπαιδευτικών Φ.Α. που εκπροσωπούσαν από τα οργανωμένα συνδικαλιστικά τους όργανα είχαν αποτέλεσμα το έτος 1975. Κατά το χρονικό διάστημα 1974-1975 τον κλάδο εκπροσωπούσε μόνο η Ένωση Γυμναστών Βορείου Ελλάδος (Ε.Γ.Β.Ε.).¹⁰⁷ Αυτό συνέβαινε, διότι η Ένωση Γυμναστών Ελλάδος (Ε.Γ.Ε.) είχε κατά τη διάρκεια της επταετίας αυτοδιαλυθεί. Αντιπροσωπεία της Ε.Γ.Β.Ε. αποτελούμενη από τον Πρόεδρο (Ευάγγελο Παπακυριάκου) και τον Αντιπρόεδρο (Γεώργιο Αμοιρίδη) επισκέφθηκε τον Υφυπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων της τότε Κυβέρνησης, κ. Καραπιπέρη και του έθεσαν το αίτημα της ανωτατοποίησης της Ε.Α.Σ.Α. και της προσθήκης τέταρτου έτους εξειδίκευσης. Το τέταρτο έτος με τις ειδικότητες στα διάφορα αθλήματα θα εξομοίωνε τη νέα Σχολή Φ.Α. με τα αντίστοιχα σύγχρονα ιδρύματα του εξωτερικού και ο γυμναστής-προπονητής θα κατοχυρωνόταν επιστημονικά και επαγγελματικά, ενώ τελικά θα λύνονταν και καιρία ζητήματα του εξωσχολικού αθλητισμού.¹⁰⁸ Ο Υφυπουργός θεώρησε το πρώτο αίτημα ως υπερβολικό και ανέφικτο, διότι θα δημιουργούσε «κακό» προηγούμενο για τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες και για άλλες Σχολές. Για το δεύτερο αίτημα δηλαδή την προσθήκη και τετάρτου έτους, παρά τις αρχικές του αντιρρήσεις, συγκατατέθηκε. Μάλιστα ζήτησε από την Ε.Γ.Β.Ε. να συντάξει ένα σχετικό υπόμνημα¹⁰⁹ καθώς και πρόγραμμα σπουδών του τέταρτου έτους ειδικότητας. Η σχετική έκθεση της Ε.Γ.Β.Ε. περιείχε αυτούσια σχεδόν τα δύο τελευταία εισηγητικά σημειώματα του Ί. Ιωαννίδη που προαναφέρθηκαν. Επίσης, η Ε.Γ.Β.Ε. εκτός από τη σύνταξη της έκθεσης, προχώρησε και με τη συμβολή του τότε Γενικού Γραμματέα της, Ι. Σεραφειμίδη, στη σύνταξη προγράμματος σπουδών του τέταρτου έτους, για κάθε ειδικότητα χωριστά, το οποίο εφαρμόστηκε από τις δύο Ε.Α.Σ.Α. μέχρι το 1983 και, στη συνέχεια, χρησιμοποιήθηκε ως βάση για τις ειδικότητες των Τ.Ε.Φ.Α.Α.¹¹⁰

Λίγους μήνες αργότερα με σχετικό έγγραφο επί Υπουργίας του Π. Ζέπου, αποφασίσθηκε η συγκρότηση ομάδας εργασίας υπό την Προεδρία του Εκπαιδευτικού Συμβούλου Ί. Ιωαννίδη με στόχο τη μελέτη και διατύπωση σχεδίου Π.Δ., περί των εν τη Εθνική Ακαδημία Σωματικής Αγωγής διδασκομένων μαθημάτων και την κατάρτιση του ειδικού προγράμματος σπουδών αυτής. Ανάμεσα στα υπόλοιπα μέλη της ομάδας ορίσθηκαν οι 1) Σκορδίλης Ιωάννης, Εκπαιδευτικός Σύμβουλος, 2)

¹⁰⁶ Αρχείο Ιωαννίδη Ί. : Ιωαννίδης Ί., «Εισηγητικό σημείωμα για την προαγωγή της Εθν. Ακαδημίας Σ.Α. σε Σχολή Φ.Α. Πανεπιστημιακού επιπέδου», 24-12-1974.

¹⁰⁷ Σεραφειμίδης Ι., 2002, «Τμήμα Επιστήμης Φ.Α. και Αθλητισμού, πόσο κατάλληλος είναι ο παραπάνω τίτλος», ανακοίνωση, 5^ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΦΑ και Αθλητισμού της Ε.Γ.Β.Ε., Θεσσαλονίκη, 5-7/4/2002.

¹⁰⁸ Αρχείο Σκορδίλη Ι.: Ε.Γ.Β.Ε., «Προς τον Δ/ντήν Σ.Α. του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας, Θεσσαλονίκη, 10-6-1975.

¹⁰⁹ Αρχείο Σκορδίλη Ι.: Ε.Γ.Β.Ε., «Εισηγητική Έκθεση διά την προαγωγή του παραρτήματος της Εθνικής Ακαδημίας Σ. Α. εις Σχολής Φ. Α. του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, 29-1-1975.

¹¹⁰ Αρχείο Λάμπρου Χρ.: Σεραφειμίδης, Θεσσαλονίκη 2009.

Φωτιάς Παναγιώτης, Διευθυντής Φ.Α. του Υπουργείου, 3) Παπαδάκος Σαράντος, Διευθυντής του Παραρτήματος της Ε.Α.Σ.Α. Θεσσαλονίκης και 4) Κολοβός Γεώργιος, Διευθυντής της Ε.Α.Σ.Α. Αθήνας.¹¹¹ Ως αποτέλεσμα της συγκροτημένης δράσης της παραπάνω ομάδας εργασίας, μετά από ένα μήνα περίπου, ήταν η έκδοση Β.Δ. σύμφωνα με το οποίο τα έτη φοίτησης των δύο Ε.Α.Σ.Α. αυξάνονταν επιτέλους σε τέσσερα, δίχως όμως αυτή η εξέλιξη να συνοδεύεται και από την ένταξη της Ακαδημίας στο Πανεπιστήμιο.¹¹² Με νέα απόφαση η οποία συμπλήρωνε την προηγούμενη διευρύνθηκαν τα καθήκοντα και οι εργασίες της παραπάνω ομάδας εργασίας.¹¹³ Τα αποτελέσματα των εργασιών είναι τώρα τρία νέα Π.Δ., το πρώτο τον Ιούλιο,¹¹⁴ το δεύτερο το Σεπτέμβριο¹¹⁵ και το τρίτο το Νοέμβριο του 1975.¹¹⁶ Στο Π.Δ. 592/1975 είναι εμφανής η επίδραση που άσκησαν οι προτάσεις του Ί. Ιωαννίδη κυρίως στα άρθρα 29 και 30. Σύμφωνα με το πρώτο, είναι δυνατό στην Ε.Α.Σ.Α. να λειτουργήσουν Κέντρα μελετών και ερευνών επί θεμάτων Φ.Α., ενώ σύμφωνα με το δεύτερο στην Ε.Α.Σ.Α. μπορούν να λειτουργήσουν τμήματα μετεκπαιδύσεως και ειδικεύσεως καθηγητών Σ.Α. και προπονητών διαφόρων αθλημάτων.

Από τα έγγραφα που εντοπίζονται στο αρχείο του Ί. Ιωαννίδη, προκύπτει ότι είναι απαραίτητη η ανάδειξη του ακόλουθου ζητήματος σχετικά με τη λειτουργία της Ε.Α.Σ.Α. Συγκεκριμένα, τον Αύγουστο του 1975 ο Ί. Ιωαννίδης με έγγραφο του προς τον Υφυπουργό Παιδείας ζητά, με την ευκαιρία της συγκρότησης της παραπάνω ομάδας εργασίας, να συγκροτηθεί επιτροπή από Εκπαιδευτικούς Συμβούλους και τον Διευθυντή της Ακαδημίας η οποία θα επιλέξει, με αντικειμενικά κριτήρια, εξ αρχής, το καθηγητικό προσωπικό για τις καθορισμένες θέσεις της Ακαδημίας και του παραρτήματος της στη Θεσσαλονίκη. Από το εν λόγω έγγραφο προκύπτει ότι ο Ί. Ιωαννίδης δεν συμφωνεί με τα πρόσωπα και τις διαδικασίες επιλογής του διδακτικού προσωπικού της νέας Ακαδημίας. Ακόμη πιο σημαντικό, όμως, είναι ότι σε σχετικό άρθρο του στο περιοδικό της Ε.Γ.Ε., ενώ ευχαριστεί τον κ. Υφυπουργό, καταγγέλλει τους παράγοντες της Ε.Α.Σ.Α. ως υπεύθυνους του γεγονότος ότι αυξήθηκαν τα χρόνια φοίτησης της σχολής χωρίς αυτή να ενταχθεί στο Πανεπιστήμιο. Λέει χαρακτηριστικά *«Πρέπει να γνωρίζουμε όλοι πως δεν είναι τα τέσσερα χρόνια που θα κάνουν την Ακαδημία μας Ανώτατη Σχολή, αλλά τα μαθήματα και περισσότερο το ποιοι θα διδάξουν τα μαθήματα αυτά.»*¹¹⁷ Θα πρέπει να επισημανθεί σε αυτό το σημείο ότι ο Ί. Ιωαννίδης, με βάση αυτή του την άποψη και παρέμβαση, δεν αποδεικνύεται ότι σκόπευε σε κάποιο προσωπικό όφελος, διότι, για

¹¹¹ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Διεύθυνση Σ.Α., απόφαση υπ' αριθ. Φ. 791/12/29000/22-3-1975.

¹¹² Φ.Ε.Κ. 65 Α', 11-4-1975, Β.Δ. 222, «Περί αυξήσεως των ετών φοίτησεως εις την Εθνικήν Ακαδημίαν Σωματικής Αγωγής».

¹¹³ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Διεύθυνση Σ.Α., απόφαση υπ' αριθ. Φ. 791/16/57881/16-6-1975.

¹¹⁴ Φ.Ε.Κ. 147 Α', 22-7-1975, Π.Δ. 464, «Περί αντικαταστάσεως του άρθρου 18 του Π.Δ. 660/1974 «περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».

¹¹⁵ Φ.Ε.Κ. 194 Α', 12-9-1975, Π. Δ. 592, «Περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, του προγράμματος σπουδών, των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».

¹¹⁶ Φ.Ε.Κ. 262 Α', 22-11-1975, Π.Δ. 805, «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του υπ' αριθ. 592/1975 Πρ. Διατάγματος «περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, του προγράμματος σπουδών, των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».

¹¹⁷ Ιωαννίδης Ί., 1975, «Λίγες γραμμές στους συναδέλφους», Περιοδικό Γυμναστική και Αθλητισμός, περίοδος Β, τχ 2, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1975, σελ. 8.

παράδειγμα δεν εντοπίζεται να διδάσκει κάποιο γνωστικό αντικείμενο στις Ε.Α.Σ.Α. Ωστόσο, εντοπίζεται (μετά το 1976) ότι διετέλεσε πρόεδρος της «Εφορείας του Ταμείου» της Ε.Α.Σ.Α. στην Αθήνα, ενός αρμόδιου οργάνου για βασικά διοικητικά και οικονομικά ζητήματα των Ακαδημιών της Αθήνας και του παραρτήματος της Θεσσαλονίκης, μέχρι πριν την εξέλιξη των Ε.Α.Σ.Α. σε Τμήματα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.).

Οι αντιδράσεις στο χώρο των εκπαιδευτικών Φ.Α., για την καθυστέρηση της πολυπόθητης ένταξης της Ε.Α.Σ.Α. στο Πανεπιστήμιο, άρχισαν να πυκνώνουν από το τέλος του 1975 και δεν σταμάτησαν σε αυτό το έτος,¹¹⁸ ενώ διαφαίνεται να κλιμακώνονται παράλληλα με την αποχή των σπουδαστών/στριών ή/και διακοπή των μαθημάτων με απόφαση των υπευθύνων διοίκησης της Ακαδημίας.¹¹⁹ Παράλληλα με τις αντιδράσεις, διατυπώνονταν και προτάσεις για τη δομή και τη λειτουργία που θα έπρεπε να έχει η νέα Σχολή.¹²⁰

Από το 1976, οπότε και συνταξιοδοτείται ο Ί. Ιωαννίδης και στο Κ.Ε.Μ.Ε. παραμένει ο συνάδελφος και συνεργάτης Ι. Σκορδίλης, καταγράφονται μια σειρά από Πράξεις, στις οποίες αναπτύσσονται θέματα σχετικά με τη λειτουργία των Ε.Α.Σ.Α. Το πρώτο θέμα του κλάδου με το οποίο ασχολείται το τμήμα Μέσης Εκπαίδευσης του Κ.Ε.Μ.Ε., είναι σχετικό με την αναγνώριση πτυχιούχων Σχολών Σ.Α. της Αλλοδαπής¹²¹ ενώ σε μια σειρά από συνελεύσεις, μετά από εισηγήσεις του Ι. Σκορδίλη, εγκρίνονται τα καταλληλότερα βιβλία για τις σπουδές των φοιτητών στις Ε.Α.Σ.Α. και στα τέσσερα έτη φοίτησης.¹²² Το Κ.Ε.Μ.Ε. ασχολήθηκε και με άλλα ουσιαστικά θέματα όπως την προαγωγή της Ε.Α.Σ.Α. σε ανώτατο ίδρυμα,¹²³ αλλά και τη γνωμοδότηση-επεξεργασία επί σχεδίου Π.Δ. που αφορούσε τη λειτουργία της Ε.Α.Σ.Α.¹²⁴ Από την επεξεργασία του συγκεκριμένου σχεδίου προέκυψε το Π.Δ. 861 του 1978.¹²⁵

Τον Ιούλιο του 1982 ψηφίζεται ο Νόμος 1268¹²⁶ με το άρθρο 47 του οποίου ιδρύονται Τμήματα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.) στα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης. Τα τμήματα αυτά θα έχουν διάρκεια σπουδών τουλάχιστον οκτώ εξαμήνων και θα διέπονται από τις διατάξεις του ίδιου Νόμου και γενικά τη νομοθεσία για τα Α.Ε.Ι. Ακόμη και μετά τον Νόμο για τα Τ.Ε.Φ.Α.Α., το Κ.Ε.Μ.Ε. γνωμοδοτεί για τις Ε.Α.Σ.Α. κατά τη διάρκεια του τελευταίου διδακτικού έτους λειτουργίας τους (1982-1983).¹²⁷

¹¹⁸ Λάμπρου, 2012, σελ. 139. & Λάμπρου Χ., Αγγελής Β., & Φωτεινός Δ., 2025, Σημαντικά γεγονότα τα οποία σχετίζονται με ζητήματα «φοιτητικής ζωής και κινημάτων στο ελληνικό πανεπιστήμιο» ως προς τις Επιστήμες Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Ε.Φ.Α.Α.), με έμφαση στη διαχρονική λειτουργία και εξέλιξη της Σχολής Ε.Φ.Α.Α. στην Αθήνα. Κείμενα Παιδείας, (9).

¹¹⁹ Λάμπρου Χ., 2012, σελ. 140.

¹²⁰ Λάμπρου, 2012, σελ. 140.

¹²¹ Αρχείο Κ.Ε.Μ.Ε., Τμήμα Μέσης Εκπαίδευσης, Πράξη 69/1976.

¹²² Αρχείο Κ.Ε.Μ.Ε., Τμήμα Μέσης Εκπαίδευσης, Πράξεις 93/1976, 9,138/1977, 86/1978, 60,64/1979, 18,50,65,72/1980, 11,17,28,49,62,64,66/1981, 8,13,24,74,75,76,98/1982, 18,30,33,44/1983.

¹²³ Αρχείο Κ.Ε.Μ.Ε., Τμήμα Μέσης Εκπαίδευσης, Πράξη 114/1976.

¹²⁴ Αρχείο Κ.Ε.Μ.Ε., Τμήμα Μέσης Εκπαίδευσης, Πράξεις 36,37,38/1978.

¹²⁵ Φ.Ε.Κ. 205 Α', 30-11-1978, Π.Δ. 861, «Περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, των τμηματικών και πτυχιικών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».

¹²⁶ Φ.Ε.Κ. 87, 18-7-1982, Ν. 1268, «Για τη δομή και λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων».

¹²⁷ Αρχείο Κ.Ε.Μ.Ε., Τμήμα Μέσης Εκπαίδευσης, Πράξεις 12/4-2-1983 και 13/7-2-1983.

Στη συνέχεια της παρούσας μελέτης επιχειρείται μια ιστορική θεώρηση των Προγραμμάτων Σπουδών των Ε.Α.Σ.Α. με στόχους: 1) Να μελετηθούν πρωτογενείς πηγές ως προς βασικά διδακτέα αντικείμενα των Πρ.Σπ. των Ε.Α.Σ.Α. 2) Να συσχετιστούν και να συνδεθούν τα στοιχεία που θα εντοπιστούν, με τις προτάσεις και τις προσπάθειες των συναδέλφων και συνεργατών κυρίως του Ί. Ιωαννίδη και δευτερευόντως του Ι. Σκορδίλη στο Π.Ι./Κ.Ε.Μ.Ε., αναφορικά με τις σπουδές στις Ε.Α.Σ.Α.

Προγράμματα σπουδών για τις Ε.Α.Σ.Α. κατά τη διάρκεια της περιόδου 1964-1982, εκδόθηκαν το 1966,¹²⁸ το 1972,¹²⁹ το 1974,¹³⁰ το 1975,¹³¹ και το 1978.¹³²

Για το πρόγραμμα της Ε.Α.Σ.Α. του 1975 γνωρίζουμε ότι συμμετείχαν στην επιτροπή τόσο ο Ί. Ιωαννίδης όσο και ο Ι. Σκορδίλης.¹³³ Για τον Ί. Ιωαννίδη, όμως, έχουμε από το αρχείο του και ένα προτεινόμενο σχέδιο προγράμματος,¹³⁴ από το οποίο μπορούμε να εξάγουμε ασφαλή συμπεράσματα για τις πεποιθήσεις του αναφορικά με τη θέση και το κύρος που πρέπει να έχει το κάθε μάθημα στην Ε.Α.Σ.Α., ενώ τελικά μπορούμε να καταγράψουμε και ποιες από τις σχετικές προτάσεις του έγιναν δεκτές από την ομάδα εργασίας. Όμοια και για το πρόγραμμα της Ε.Α.Σ.Α. του 1978, γνωρίζουμε ότι έγινε αντικείμενο επεξεργασίας από το Κ.Ε.Μ.Ε. και τον υπεύθυνο εκείνη την εποχή εκπρόσωπο Φ.Α., Ι. Σκορδίλη,¹³⁵ οπότε μπορούμε να ακολουθήσουμε την ίδια διαδικασία.

Αναφορικά, λοιπόν, με το πρόγραμμα της Ε.Α.Σ.Α. του 1975, ο Ί. Ιωαννίδης πρότεινε: 1) Να διδάσκεται το μάθημα με τον τίτλο «Παιδαγωγική Ψυχολογία» 2 ώρες την εβδομάδα κατά τη διάρκεια του τρίτου έτους. Η πρότασή του δεν έγινε δεκτή και το μάθημα με τον τίτλο «Παιδαγωγική» διδασκόταν στο πρώτο έτος 1 ώρα την εβδομάδα. 2) Να διδάσκεται το μάθημα με τον τίτλο «Ψυχολογία του Αθλουμένου» 2 ώρες την εβδομάδα κατά τη διάρκεια του τέταρτου έτους. Η πρότασή του δεν έγινε πλήρως αποδεκτή και το μάθημα διδασκόταν με τον τίτλο «Ψυχολογία» στο πρώτο έτος, 2 ώρες την εβδομάδα. 3) Πρότεινε την αναβάθμιση του μαθήματος της Διδακτικής στο δεύτερο, τρίτο και τέταρτο έτος. Το μάθημα στο πρόγραμμα πράγματι αναβαθμίστηκε αλλά περισσότερο από πλευράς πρακτικής άσκησης. Συγκεκριμένα, οι φοιτητές του τρίτου έτους έπρεπε

¹²⁸ Φ.Ε.Κ. 103 Α', 11-5-1966, Β.Δ. 398, «Περί α) τροποποίησης του υπ' αριθ. 289/1960 Β.Δ. «περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, των διδασκομένων μαθημάτων του ωρολογίου προγράμματος, των εισαγωγικών, τμηματικών, και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής» και β) συμπλήρωσής του από 12/ 25-6-1958 ΒΔ/τος.».

¹²⁹ Φ.Ε.Κ. 98 Α', 28-6-1972, Β.Δ. 402 «Περί τροποποίησης του Β.Δ/τος 289/1960, «περί ενάρξεως και λήξεως του Ακαδημαϊκού έτους και διδακτικού έτους, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, των εισαγωγικών, τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)», ως τροποποιήθη διά του Β.Δ/τος 398/1966».

¹³⁰ Φ.Ε.Κ. 287 Α', 5-10-1974, Β.Δ. 660, «Περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».

¹³¹ Φ.Ε.Κ. 194 Α', 12-9-1975, Π.Δ. 592, «Περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, του προγράμματος σπουδών, των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».

¹³² Φ.Ε.Κ. 205 Α', 30-11-1978, Π.Δ. 861, «Περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».

¹³³ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Διεύθυνση Σ.Α., απόφαση υπ' αριθ. Φ. 791/12/29000/22-3-1975.

¹³⁴ Αρχείο Ιωαννίδη Ί.: Ιωαννίδης Ί., «Εισηγητικό σημείωμα για την προαγωγή της Ακαδημίας Σ.Α. σε ίδρυμα Πανεπιστημιακού επιπέδου», 12-12-1974.

¹³⁵ Αρχείο Κ.Ε.Μ.Ε., Τμήμα Μέσης Εκπαίδευσης, Πράξεις 36,37,38/1978.

να διδάξουν 25 ώρες συνολικά όλα τα αντικείμενα του Α.Π., ενώ στο τέταρτο έτος έπρεπε να κάνουν το ίδιο για 50 ώρες και επιπλέον 25 ώρες έπρεπε να διδάξουν αποκλειστικά το αντικείμενο του κλασικού αθλητισμού. Ο Ί. Ιωαννίδης ήταν, όπως προαναφέρθηκε, υπέρμαχος της αγωνιστικής του στίβου στο σχολείο. 4) Για το μάθημα της Γυμναστικής πρότεινε να διδάσκεται λιγότερες ώρες από ότι τελικά αναφέρει το Π.Δ.. 5) Για το μάθημα της Ενόργανης Γυμναστικής πρότεινε να διδάσκεται περισσότερες ώρες από ότι αναφέρει το Π.Δ. 6) Για το μάθημα του Κλασικού αθλητισμού οι ώρες που πρότεινε συμπίπτουν ακριβώς με τις ώρες που αναφέρει το Π.Δ. 7) Για το μάθημα της Κολύμβησης πρότεινε περισσότερες ώρες από ότι αναφέρει το Π.Δ. 8) Για το μάθημα των Εθνικών Χορών πρότεινε ίσες ώρες με αυτές που αναφέρει το Π.Δ. 9) Για το μάθημα Παιδιάς-Αθλοπαιδιές πρότεινε αρκετές ώρες αποφεύγοντας την επιπλέον παράθεση του μαθήματος «Ποδόσφαιρο», όπως συνέβαινε στο πρόγραμμα του 1974. Τελικά, στο πρόγραμμα του 1975 οι αθλοπαιδιές Καλαθοσφαίριση, Πετοσφαίριση, Ποδοσφαίριση και Χειροσφαίριση απέκτησαν κύρος ως ανεξάρτητα μαθήματα του προγράμματος, με αρκετές ώρες το καθένα. 10) Υποστήριξε, επίσης, την εισαγωγή του μαθήματος «Υπαίθρια Ζωή» στα βασικά-γενικά μαθήματα του προγράμματος, όπως και έγινε στο Π.Δ.

Σχετικά με το πρόγραμμα της Ε.Α.Σ.Α. του 1978, το σχέδιο που επεξεργάστηκε ο Ι. Σκορδίλης περιελάμβανε: 1) Να διδάσκεται το μάθημα «Παιδαγωγική» 2 ώρες στο πρώτο έτος όπως και έγινε στο Π.Δ. 2) Το μάθημα με τίτλο «Ψυχολογία-Ψυχολογία Αθλουμένου» να διδάσκεται 2 ώρες στο πρώτο και 1 ώρα στο τέταρτο έτος όπως και έγινε στο Π.Δ. 3) Το μάθημα «Διδακτική» να διδάσκεται 1 ώρα στο δεύτερο, 2 ώρες στο τρίτο και 1 ώρα στο τέταρτο έτος όπως και έγινε στο Π.Δ. 4) Για το μάθημα της Γυμναστικής πρότεινε να διδάσκεται τις ώρες που αναφέρει το Π.Δ. 5) Για το μάθημα της Ενόργανης Γυμναστικής πρότεινε να διδάσκεται τις ώρες που αναφέρει το Π.Δ. 6) Για το μάθημα της Σύγχρονης Καλλιτεχνικής Γυμναστικής Θηλέων πρότεινε να διδάσκεται τις ώρες που αναφέρει το Π.Δ. 7) Για το μάθημα των Εθνικών Χορών πρότεινε τις ίδιες ώρες με αυτές που αναφέρει το Π.Δ. 8) Για το μάθημα του Κλασικού Αθλητισμού πρότεινε τις ίδιες ώρες με αυτές που αναφέρει το Π.Δ. 9) Για τα μαθήματα «Παιδιάς-Αθλοπαιδιές», «Καλαθόσφαιρα», «Πετόσφαιρα», «Ποδόσφαιρο», «Χειρόσφαιρα» πρότεινε να διδάσκονται τις ώρες που αναφέρει το Π.Δ., καθώς και την αλλαγή των τίτλων από «Παιδιάς» σε «Καλαθοσφαίριση», «Πετοσφαίριση», «Ποδοσφαίριση», «Χειροσφαίριση». 10) Για το μάθημα της Κολύμβησης πρότεινε να διδάσκεται τις ώρες που αναφέρει το Π.Δ.

Ανεξάρτητα με τις προτάσεις του Ί. Ιωαννίδη το 1975 και του Ι. Σκορδίλη το 1978, για την εξέλιξη της πορείας των βασικών διδακτέων αντικειμένων των Α.Π. (της περιόδου 1964-1982) στα προγράμματα σπουδών των Ε.Α.Σ.Α. (από το πρόγραμμα του 1966 μέχρι του 1978) μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής: 1) Οι ώρες διδασκαλίας του μαθήματος της Γυμναστικής μειώνονται σταδιακά στα προγράμματα σπουδών των Ε.Α.Σ.Α. από το 1966 μέχρι του 1978. 2) Η Ενόργανη Γυμναστική εισάγεται ως μάθημα διδασκαλίας στις Ε.Α.Σ.Α. το 1972 και το 1975 γίνεται και ειδικότητα, ενώ από πλευράς ωρών διδασκαλίας το κύρος του μαθήματος παραμένει σταθερό. 3) Η Ρυθμική Γυμναστική εισάγεται ως μάθημα το 1975 και το 1978 γίνεται και ειδικότητα ενώ οι ώρες διδασκαλίας στα δύο προγράμματα των Ε.Α.Σ.Α. είναι περίπου οι ίδιες. 4) Ο Κλασικός Αθλητισμός-Στίβος στο πρόγραμμα του 1966 διπλασιάζει τις ώρες διδασκαλίας του στο πρόγραμμα της Ε.Α.Σ.Α. σε σχέση με εκείνο του 1960 αλλά από το πρόγραμμα του 1972 μέχρι εκείνο του 1978 ακολουθεί μια σταδιακή μείωση των ωρών. Ως ειδικότητα εισάγεται το 1975. 5) Για το μάθημα των Ελληνικών Χορών από το πρόγραμμα της Ε.Α.Σ.Α. του 1966 παρατηρείται μια σταδιακή μείωση των ωρών διδασκαλίας. 6) Στην ενότητα μαθημάτων της Κολύμβησης-Θαλάσσιων Αγωνισμάτων στο

πρόγραμμα του 1966 παρατηρείται μείωση των ωρών διδασκαλίας και κατόπιν σταθεροποίηση. Ως ειδικότητα εισάγεται η κολύμβηση-Καταδύσεις και η Υδατοσφαίριση (αρρένων) το 1975. 7) Σχετικά με την ενότητα Εκδρομές-Πεζοπορίες-Προσκοπισμός-Κατασκηνωτικά, αναφέρονται σε όλα τα προγράμματα της Ε.Α.Σ.Α. από το 1966 μέχρι το 1975 όπου και καταλαμβάνουν ιδιαίτερη θέση ως γενικό μάθημα με τον τίτλο Υπαίθρια Ζωή. Το μάθημα αυτό όμως γίνεται επιλογής στο πρόγραμμα του 1978. 8) Για την ενότητα Αθλοπαιδιές στο πρόγραμμα του 1966 αυξάνονται λίγο οι ώρες διδασκαλίας τους στο πρόγραμμα της Ε.Α.Σ.Α. Στο πρόγραμμα του 1972 και 1974 τονίζεται η αθλοπαιδιά του Ποδοσφαίρου ως αυτόνομου μαθήματος του προγράμματος, ενώ στα προγράμματα του 1975 και 1978 ως ανεξάρτητα μαθήματα διδάσκονται και οι αθλοπαιδιές Καλαθοσφαίριση, Πετοσφαίριση και Χειροσφαίριση. Η Καλαθοσφαίριση, η Πετοσφαίριση και το Ποδόσφαιρο εισάγονται ως ειδικότητες το 1975 ενώ η Χειροσφαίριση το 1978.

Επίσης, για το μάθημα της Παιδαγωγικής, από το πρόγραμμα του 1972 μέχρι του 1975 παρατηρείται σταδιακή μείωση των ωρών διδασκαλίας του στις Ε.Α.Σ.Α. Στο μάθημα Ψυχολογία-Ψυχολογία Αθλουμένου οι ώρες μειώνονται στα προγράμματα του 1974 και 1975 αλλά επανέρχονται στο πρόγραμμα του 1978. Η Διδακτική-Πρακτική άσκηση/διδασκαλία στα προγράμματα του 1972 και 1974 υποβαθμίσθηκε, όμως στα προγράμματα του 1975 και 1978 κατείχε ιδιαίτερο κύρος με την καθιέρωση και των αυξημένων ωρών πρακτικής άσκησης στα σχολεία.

Συσχετίζοντας όσα γνωρίζουμε για α) τη συγγραφή και τις τάσεις των Α.Π., β) τις εισηγήσεις των εκπροσώπων Φ.Α. του Π.Ι. και γ) τις σπουδές στις Ε.Α.Σ.Α., μπορούμε να καταλήξουμε στις εξής διαπιστώσεις: 1) Η βαθμιαία μείωση του κύρους του μαθήματος της Γυμναστικής στις Ε.Α.Σ.Α., έτσι όπως εκδηλώνεται με κριτήριο την ελάττωση των ωρών διδασκαλίας, καθώς και η αύξηση του κύρους των Αθλοπαιδιών και του Κλασικού Αθλητισμού, εκφράζουν τις πεποιθήσεις των Ί. Ιωαννίδη και Ι. Σκορδίλη για περιορισμό της Σουηδικής και Παιδαγωγικής Γυμναστικής και μετάβαση προς τη νέα κατεύθυνση της Σχολικής Φ.Α. 2) Για τον ίδιο λόγο, σημαντικός διαφαίνεται ο ρόλος που έπαιξαν οι εκπρόσωποι Φ.Α. του Π.Ι./Κ.Ε.Μ.Ε. στην αναβάθμιση του κύρους των μαθημάτων της Ενόργανης Γυμναστικής, της Ρυθμικής Γυμναστικής και της Υπαίθριας Ζωής. 3) Σχετικά με την ενότητα των μαθημάτων «Παιδαγωγικά - Ψυχολογία (Παιδαγωγική και Αθλητική) - Διδακτική - Πρακτική άσκηση και διδασκαλία», αποδεικνύεται ότι οι εκπρόσωποι Φ.Α. του Π.Ι./Κ.Ε.Μ.Ε. είχαν ουσιαστικό ρόλο: α) στην αναβάθμιση του μαθήματος της Διδακτικής με την καθιέρωση μεγάλου αριθμού ωρών Πρακτικής άσκησης και διδασκαλίας σε σχολεία και β) στην ανάδειξη του μαθήματος της Αθλητικής Ψυχολογίας στα Προγράμματα Σπουδών των Ε.Α.Σ.Α. για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών Φ.Α. 4) Τελικά, οι Ί. Ιωαννίδης και Ι. Σκορδίλης συνέβαλαν στην αύξηση του αριθμού τόσο των θεωρητικών όσο και των πρακτικών μαθημάτων ως σημαντικού παράγοντα στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών.

Επίσης, δεν διαφαίνεται να καταγράφονται ως τυχαία γεγονότα οι δύο σημαντικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στο πρόγραμμα σπουδών της Ε.Α.Σ.Α. το έτος 1972. Αυτές είναι η αναβάθμιση της Ενόργανης Γυμναστικής και του Ποδοσφαίρου με την καθιέρωσή τους στο πρόγραμμα ως ανεξάρτητων μαθημάτων. Την περίοδο της επταετίας (Α.Π. 1969) έγινε αντίστοιχη προσπάθεια να αναδειχθούν τα συγκεκριμένα διδακτέα αντικείμενα στη διδασκαλία της Σχολικής Φ.Α., όχι όμως από τους εκπροσώπους του Π.Ι. Την Ενόργανη Γυμναστική προώθησαν κυρίως οι υπέρμαχοι της «Παιδαγωγικής Γυμναστικής», ενώ η ανάδειξη του Ποδοσφαίρου συμβάδιζε με το κλίμα της εποχής του «άρτος και θεάματα».

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι το Π.Ι. ασχολήθηκε και με ζητήματα τα οποία είχαν σχέση και με τη λειτουργία των Τ.Ε.Φ.Α.Α., κατά τα πρώτα ακαδημαϊκά έτη λειτουργίας τους, αν και όχι τόσο έντονα όσο ασχολήθηκε με τις Ε.Α.Σ.Α. Ως το σημαντικότερο ζήτημα κρίνεται ο καταγεγραμμένος προβληματισμός που εκφράστηκε κατά καιρούς από τα μέλη του, αναφορικά με την επάρκεια των σπουδών που παρέχονταν στους φοιτητές ως προς τη διδασκαλία του μαθήματος στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, και τις προτεινόμενες κατά καιρούς λύσεις επί του συγκεκριμένου θέματος.¹³⁶ Επίσης, το Π.Ι. ασχολήθηκε και με την εισαγωγή των μαθητών αθλητών ή αθλητών στα Τ.Ε.Φ.Α.Α. και τα λοιπά Α.Ε.Ι.¹³⁷ καθώς και με τις διαδικασίες πρακτικής δοκιμασίας των υποψήφιων φοιτητών.¹³⁸

5. Επίλογος – Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία εστίασε στη συγκέντρωση και επεξεργασία στοιχείων τα οποία αφορούν στις επιδιώξεις και τις προσπάθειες του Ί. Ιωαννίδη, για την αναμόρφωση της Φυσικής Αγωγής και του Αθλητισμού στην Ελλάδα, με αναφορά και στις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης, εστιάζοντας στις χρονικές περιόδους κατά τη διάρκεια των οποίων υπήρξε υπεύθυνος του μαθήματος στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Π.Ι.)/Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (Κ.Ε.Μ.Ε.), όσο και σε συνάρτηση με την επαγγελματική και επιστημονική του δραστηριοποίηση συνολικά, κυρίως -αμέσως- πριν και μετά, από αυτές τις χρονικές περιόδους.

Αν και η θητεία του Ί. Ιωαννίδη στο Π.Ι./Κ.Ε.Μ.Ε. ήταν βραχυχρόνια (1965-7, 1975-6), διαφαίνεται ότι πραγματοποίησε μέγιστη προσπάθεια ώστε να εκμεταλλευτεί το διορισμό του ως πρώτου Συμβούλου Φ.Α. στο Π.Ι., ενώ σε πολλές περιπτώσεις και σε συνεργασία με τον συνάδελφο και δεύτερο διορισμένο Σύμβουλο Φ.Α. στο Π.Ι., παρήγαγαν σημαντικό έργο, σε βαθμό ώστε να μπορούν να χαρακτηρισθούν ως θεμελιωτές των Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού στη χώρα.^{139, 140}

Σχετικά με τη θητεία του στο Π.Ι., όσο και στο σύνολο των συναφών μεταρρυθμιστικών προσπαθειών που συμμετείχε, με τη συμβολή του στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής, ο Ί. Ιωαννίδης υποστήριξε: α) Την έμφαση η οποία θα έπρεπε να δοθεί στην «Αγωνιστική κληρονομιά» της χώρας (Κλασικός Αθλητισμός) καθώς και γενικότερα στις Αθλοπαιδιές, στα Αναλυτικά Προγράμματα, με την ταυτόχρονη κατάργηση των τακτικών ασκήσεων και της Σουηδικής-«Παιδαγωγικής Γυμναστικής», β) το ρόλο της Φυσικής Αγωγής (Φ.Α.) στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, γ) την προώθηση του Σχολικού Αθλητισμού με κατάλληλους θεσμούς όπως τα αθλητικά σχολεία και τους μαθητικούς ομίλους αθλημάτων, δ) τη σημασία της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής, καθώς και των ανώτερων στελεχών Φ.Α.Α., ε) τη σημασία της κατάλληλης εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής. Ανάμεσα στις απόψεις, του πρώτου -

¹³⁶ Αρχείο Π.Ι., Τμήμα Πρωτοβάθμιας Εκπ., Πράξεις 27/1993, 2,11/1995, 3/1998.

¹³⁷ Αρχείο Π.Ι., Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπ., Πράξη 54/1987.

¹³⁸ Αρχείο Π.Ι., Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπ., Πράξεις 29.31,32,34,35/1995.

¹³⁹ Λάμπρου Χρήστος, 2017, Θεμελιωτές των Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού στην Ελλάδα, 19ος-20ος αιώνας. 18^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού Ε.Γ.Β.Ε., Φυσική Αγωγή και Αθλητισμός, τ. 37, τ.χ. 3,4, Θεσσαλονίκη 2017, σελ. 84.

¹⁴⁰ Λάμπρου Χρήστος, 2017, Συγκρότηση και θεμελίωση των Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού στην Ελλάδα, 19ος-20ος αιώνας. 18^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού Ε.Γ.Β.Ε., Φυσική Αγωγή και Αθλητισμός, τ. 37, τ.χ. 3,4, Θεσσαλονίκη 2017 (105 και 106), σελ. 83.

χρονικά- διορισμένου Συμβούλου Φ.Α. Ί. Ιωαννίδη και του δεύτερου διορισμένου Συμβούλου Φ.Α. Ί. Σκορδίλη, υπήρχε σχεδόν πλήρης ταύτιση για τη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό, συνολικά κατά τη χρονική περίοδο 1965-1976 οπότε και συνεργάστηκαν, από τις διοικητικές θέσεις τις οποίες κατείχαν. Χαρακτηριστική ήταν η έντονη επιθυμία και των δύο για απαλλαγή της Σχολικής Φ.Α. από τη Σουηδική Γυμναστική, αλλά και την αντικατάσταση των γυμναστικών επιδείξεων με άλλου είδους αθλητική γιορτή.

Ως προς τη συμβολή του στην «ανωτατοποίηση/πανεπιστημιοποίηση» των Ε.Α.Σ.Α., αποδεικνύεται με βάση και την παρούσα μελέτη, όπως και με συναφείς προηγούμενες, ότι μεταξύ των βασικών ενδιαφερόμενων εμπλεκόμενων κοινωνικών εταίρων,¹⁴¹ για τους οποίους εντοπίζονται αδιαμφισβήτητα στοιχεία ως προς την συμμετοχή, εμπλοκή και τον ουσιαστικό ρόλο τους στην πορεία προς την «ανωτατοποίηση» των Ε.Α.Σ.Α., υπήρξαν σαφέστατα και ανώτεροι διοικητικοί υπάλληλοι σε καίριες θέσεις του Υπουργείου Παιδείας και των συναρμόδιων οργάνων του, όπως Παιδαγωγικό Ινστιτούτο(Π.Ι.)/Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως(Κ.Ε.Μ.Ε.), Διεύθυνση Σ.Α./Φ.Α. του Υπουργείου Παιδείας, καθώς και ανώτεροι υπάλληλοι υπεύθυνοι για την καθοδήγηση, εποπτεία, επιθεώρηση, επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών Σ.Α./Φ.Α.¹⁴²

Η πλούσια διεθνής παρουσία και εμπειρία του Ί. Ιωαννίδη, σχετικά με το χώρο της Ανώτατης/Τριτοβάθμιας/Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης, αποδεικνύεται ότι έπαιξε καθοριστικό ρόλο τόσο στις ουσιαστικές διοικητικές παρεμβάσεις, αρμοδιότητάς του, ως προς τη λειτουργία και διοίκηση των Ε.Α.Σ.Α., όσο και στο σύνολο των συναφών προτάσεων και δημοσιεύσεών του, με στόχο και τελικό αποτέλεσμα την «ανωτατοποίηση» και «πανεπιστημιοποίηση» της Ακαδημίας.

Ο Ί. Ιωαννίδης, εκτός των σπουδών του στη Διεθνή Σχολή Φυσικής Αγωγής της Γενεύης της Ελβετίας, καθώς και της εκπόνησης διδακτορικής διατριβής στη Φιλοσοφική Σχολή του Αμβούργου της Γερμανίας:

¹⁴¹ Τα βασικά ενδιαφερόμενα εμπλεκόμενα μέρη/κοινωνικοί εταίροι, συντελεστές και συμμετέχοντες, στην πορεία προς την «ανωτατοποίηση» των Ε.Α.Σ.Α., για τους οποίους εντοπίζονται αδιαμφισβήτητα στοιχεία ως προς την εμπλοκή τους και τη συμβολή τους, στο συγκεκριμένο ζήτημα, είναι: Α) Οι σπουδαστές και οι σπουδάστριες των Ε.Α.Σ.Α. Β) Το διδακτικό και εκπαιδευτικό προσωπικό, δηλαδή οι καθηγητές και οι καθηγήτριες των Ε.Α.Σ.Α. Γ) Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των εκπαιδευτικών Σωματικής Αγωγής/Φυσικής Αγωγής (Σ.Α./Φ.Α.) με τα στελέχη τους, οι οποίες λειτούργησαν κατά περιόδους (δηλαδή Ε.Γ.Ε., Ε.Γ.Β.Ε., Ε.Λ.Σ.Α., Ε.Λ.Φ.Ε., Π.Ε.Π.Φ.Α. Δ) Οι ανώτεροι διοικητικοί υπάλληλοι σε καίριες θέσεις του Υπουργείου Παιδείας και των συναρμόδιων οργάνων του, όπως Διεύθυνση Σ.Α./Φ.Α. του Υπουργείου Παιδείας, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο/Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως, καθώς και ανώτεροι υπάλληλοι υπεύθυνοι για την καθοδήγηση, εποπτεία, επιθεώρηση, επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών Σ.Α./Φ.Α. Βλέπε: Λάμπρου Χ., Αγγελής Β., Φωτεινός Δ., 2025, Σημαντικά γεγονότα τα οποία σχετίζονται με ζητήματα «φοιτητικής ζωής και κινημάτων στο ελληνικό πανεπιστήμιο» ως προς τις Επιστήμες Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Ε.Φ.Α.Α.), με έμφαση στη διαχρονική λειτουργία και εξέλιξη της Σχολής Ε.Φ.Α.Α. στην Αθήνα. Κείμενα Παιδείας, (9).

¹⁴² Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο/Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως μέσω των διοικητικών υπαλλήλων Σ.Α./Φ.Α. που στελέχωναν το θεσμό, αποδείχθηκε με βάση προηγούμενες έρευνες, όχι μόνο ότι είχαν αρμοδιότητες, αλλά και ότι πράγματι διετέλεσαν σημαντικό ρόλο στα σχετικά ζητήματα για τις Ε.Α.Σ.Α. Αθήνας και Θεσσαλονίκης. Σχετικά στοιχεία εντοπίζονται στα ακόλουθα άρθρα: Λάμπρου Χρ., Μπουρνέλλη Π., Νομικός Ν., Μελίστας Ν., 2021, «Το μεταρρυθμιστικό έργο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως στη Φυσική Αγωγή (1964-2012)», *ΥΣΠΛΗΓΞ*, 2021, τόμος 4, αρ. 1. & Λάμπρου Χρ., Μπουρνέλλη Π., Αλμπανίδης Ε., 2014, «Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και Φυσική Αγωγή, Σκορδίλης Ιωάννης, ο δεύτερος κατά σειρά διορισμένος Σύμβουλος Φ.Α. του Π.Ι./Κ.Ε.Μ.Ε. και το έργο του», *Αθληση και Κοινωνία*, τεύχος 55, 2014, σελ. 45-53. & Λάμπρου Χρ., Κωνσταντίνου Α., Στραφειμίδου Μ., Μανασσής Β., Μελίστας Ν., 2017, «Σεραφειμίδης Ιωάννης: Ο Σχολικός Σύμβουλος Φ.Α. και το έργο του στη Φυσική Αγωγή και στον Αθλητισμό». *Φυσική Αγωγή και Αθλητισμός*, τόμος 37, τεύχος 2 Απρίλιος-Μάιος-Ιούνιος 2017 (104), σελ. 139-160. & Λάμπρου Χρ., Φωτεινός Δ., Νομικός Ν., 2025, «Η θέση και η εξέλιξη του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής στο μεταπολιτευτικό ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και η συμβολή του ομότιμου Καθηγητή του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου Μουντάκη Κωνσταντίνου, Προσέγγιση του επαγγελματικού και επιστημονικού του έργου», *Κείμενα Παιδείας*, 2024, (6). & Lamprou C., Foteinos D., Nomikos N., Terzi A., 2025, «The role of International Organizations in shaping the Educational Policy for Higher Education and the first historically identified Evaluation efforts of the Greek Academy of Somatic Education in the 20th century», *Journal of Education and Development*, 7(4), 52-64.

α) Με αφετηρία το 1965, ως πρώτος διορισμένος σύμβουλος Φ.Α. στο Π.Ι., συμμετείχε σε συνέδρια και ερευνητικά προγράμματα Διεθνών Οργανισμών σχετικά με την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών Φ.Α. σε παγκόσμιο επίπεδο.¹⁴³ Μάλιστα το έτος 1966, υπήρξε και επίσημος προσκεκλημένος του αντίστοιχου Υπουργείου Παιδείας των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, προκειμένου να συμμετάσχει σε ένα διεθνές project «Ηγεσίας στη Φ.Α.», το οποίο διήρκησε τρεις μήνες και κατά το οποίο είχε την ευκαιρία να επισκεφτεί σχολεία όλων των βαθμίδων, κολλέγια και πανεπιστήμια.

β) Με αφετηρία το καλοκαίρι του 1970 και για τουλάχιστον δύο ακαδημαϊκά έτη, δίδαξε αντικείμενα συναφή με την ιστορία της αρχαίας Ελληνικής «Αγωνιστικής». Συγκεκριμένα, το ακαδημαϊκό έτος 1970-71, ως επισκέπτης καθηγητής στο Sacramento State College, δίδαξε: *Physical Culture in Antiquity, History of the Olympic Games, Comparative Physical Education, Ancient and Modern Sources of Physical Cultures*. Κατά το ακαδημαϊκό έτος 1971-72, συνέχισε στο Sacramento State College, ενώ δίδαξε παρόμοια και στο Davis University.

γ) Την ίδια χρονική περίοδο και ενώ βρισκόταν στην Αμερική, κλήθηκε για διαλέξεις σε Πανεπιστήμια, καθώς και για ομιλίες σε συνέδρια, σχετικά με τα προαναφερθέντα επιστημονικά αντικείμενα, ενώ παράλληλα καλλιέργησε σχέσεις συνεργασίας και φιλίας, με συναδέλφους του καθηγητές, από το πανεπιστήμιο Western Ontario του Καναδά, από το πανεπιστήμιο της Ottawa του Καναδά, από το πανεπιστήμιο Kalamazoo του Michigan.

δ) Με αφετηρία το 1970 και τουλάχιστον μέχρι και το 1976, εντοπίζονται επιστημονικές δημοσιεύσεις μελετών του, καθώς και αντίστοιχες παρουσιάσεις του σε διεθνή συνέδρια, στην Αυστρία, στις Η.Π.Α. και στον Καναδά. Τα κύρια ερευνητικά του ενδιαφέροντα αφορούσαν σε ζητήματα όπως η Αγωνιστική στην Ελληνική Αρχαιότητα (ιστορημένη και σε έργα τέχνης), ο Μαραθώνιος δρόμος και η πραγματική διαδρομή του Αγγελιοφόρου του Μαραθώνα, η Ολυμπιακή Βιβλιογραφία, η Ιστορία της Φ.Α. στην Ελλάδα, η δημιουργία ενός Διεθνούς Δελφικού Κέντρου Μελετών.

Στο Π.Ι./Κ.Ε.Μ.Ε., λόγω του ότι ήταν αρμόδιο επιστημονικό και διοικητικό όργανο, υπεύθυνο και για ζητήματα των τότε Ε.Α.Σ.Α. (μέχρι πριν την εξέλιξή σε Τ.Ε.Φ.Α.Α.), οι Ί. Ιωαννίδης και Ι. Σκορδίλης σε αρκετές περιπτώσεις συνεργάστηκαν για συγκεκριμένα συναφή ζητήματα, όπως η καταλληλόλητα μαθημάτων και βιβλίων, καθώς και άλλα θέματα, αναφορικά με τη διοίκηση και τη λειτουργία των Ακαδημιών. Ακόμη και μετά τη συνταξιοδότησή του (1976), ο Ί. Ιωαννίδης δημοσιεύει και προωθεί προτάσεις του, με στόχο την ανάπτυξη των Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, ενώ διετέλεσε και πρόεδρος της «Εφορείας του Ταμείου» της Ε.Α.Σ.Α. στην Αθήνα, ενός αρμόδιου οργάνου για βασικά λειτουργικά, διοικητικά και οικονομικά ζητήματα της Ακαδημίας στην Αθήνα και του παραρτήματος στη Θεσσαλονίκη, μέχρι πριν την εξέλιξη σε Τμήματα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, με την ένταξη της Ε.Α.Σ.Α. Αθήνας στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και της Ε.Α.Σ.Α. Θεσσαλονίκης στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

¹⁴³ Lamprou C., Foteinos D., Nomikos N., Terzi A., 2025, «The role of International Organizations in shaping the Educational Policy for Higher Education and the first historically identified Evaluation efforts of the Greek Academy of Somatic Education in the 20th century», *Journal of Education and Development*, 7(4), 52-64.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Lamprou C., Foteinos D., Nomikos N., Terzi A. (2023). The role of International Organizations in shaping the Educational Policy for Higher Education and the first historically identified Evaluation efforts of the Greek Academy of Somatic Education in the 20th century. *Journal of Education and Development*, 7(4), 52-64. (DOI: <https://doi.org/10.20849/jed.v7i4.1384>) (<http://journal.julypress.com/index.php/jed/article/view/1384>)

Ελληνόγλωσση

(Άγνωστος συγγραφέας). (1968). «Ο Σύμβουλος Σ.Α.», περιοδικό *Γυμναστική και Αθλητισμός*, 1968, τχ. 9, σελ. 3.

(Άγνωστος συγγραφέας). (1975). Ιστορικές Αποφάσεις, ΥΠ.Ε.Π.Θ., Φ. 712, 31/194/96813/19-9-1975, περιοδικό *Γυμναστική και Αθλητισμός*, περίοδος Β', αρ. φυλ. 2, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1975, σελ. 4.

Αλμπανίδης Ε. (1995). «Ιών Ιωαννίδης: Το έργο και το όραμά του», περιοδικό *Άθληση και Κοινωνία*, 1995, τχ 12, σελ. 7-17.

Γιάτσης Σ. (1995). «Ο Ίων Ιωαννίδης και η ελληνική Φ.Α. (1910-1984)», περιοδικό *Άθληση και Κοινωνία*, τχ 12, σελ. 18-30.

Γιάτσης Σ., (2000), *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους Ελληνορωμαϊκούς, τους Βυζαντινούς και τους Νεότερους χρόνους*, εκδ. Elimia Graphic Arts, 2^η έκδοση, Θεσσαλονίκη, σελ. 238.

Γιάτσης Σ., Καρανταΐδου Μ., (1994), «Τομές στην πορεία της ελληνικής ΦΑ κατά τον 20^ο αιώνα – μεταρρυθμιστικές προσπάθειες, περιοδικό *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, τχ. 22, σελ.32.

Δημαράς Α. (1998). Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, (Τεκμήρια ιστορίας), τόμ. Β', εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα, σελ. 176.

Δημητρόπουλος Ε. (2004). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία της Επιστημονικής Έρευνας* 3^η έκδοση. Εκδ. Έλλην: Αθήνα.

Ιωαννίδης Ί. (1965), «Χαιρετισμός», *Γυμναστική και Αθλητισμός*, τ.χ. 1, σελ. 1.

Ιωαννίδης Ί. (1965), «Γύρω από τη Γυμναστική», *Γυμναστική και Αθλητισμός*, τ.χ. 2, σελ. 2.

Ιωαννίδης Ί. (1965). «Πρόγραμμα κλασσικού αθλητισμού στη θέση των γυμναστικών επιδείξεων», *Γυμναστική και Αθλητισμός* τ.χ. 1, σελ. 4-5.

Ιωαννίδης Ί. (1965). «Το Δημοτικό Σχολείο βάσις του Αθλητισμού», εισήγηση στην 5^η σύνοδο της Ολυμπιακής Ακαδημίας, Δελτίον Σ.Ε.Γ.Α.Σ., σελ. 6.

Ιωαννίδης Ί. (1965). «Το Δημοτικό Σχολείο βάσις του Αθλητισμού», ό.π., σ. 5-6.

Ιωαννίδης Ί. (1965). «Το Σεμινάριο της Ολυμπίας και η νέα κατεύθυνση στη Φ.Α.», Δελτίον του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, έτος Α, αριθ. 3-4, Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1965, σελ. 23-24.

Ιωαννίδης Ί. (1966). «Γύρω από τα θέματα της Φ.Α., Ραδιοφωνική ομιλία του Συμβούλου Φ.Α. του Π.Ι.», *Γυμναστική και Αθλητισμός*, τχ. 6, σελ. 3-5.

Ιωαννίδης Ί. (1975). «Λίγες γραμμές στους συναδέλφους», Περιοδικό *Γυμναστική και Αθλητισμός*, περίοδος Β, τχ 2, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1975, σελ. 8.

Ιωαννίδης Ί. (1975). «Ανοικτή επιστολή προς τους αξιότιμους κ.κ. Γεν. Γραμ. Αθλητισμού Π. Στασινόπουλον και Σύμβουλον του Πρωθυπουργού Κ. Παπαναστασίου, επί θεμάτων Αθλητισμού», περιοδικό *Γυμναστική και Αθλητισμός*, Περίοδος Β, αρ. φυλ. 1, Ιούλιος-Αύγουστος 1975, σελ. 8.

Ιωαννίδης Ί. (1975). «Ανοικτή επιστολή προς τους αξιότιμους κ.κ. Γεν. Γραμ. Αθλητισμού Π. Στασινόπουλον και Σύμβουλον του Πρωθυπουργού Κ. Παπαναστασίου, επί θεμάτων Αθλητισμού», περιοδικό *Γυμναστική και Αθλητισμός*, Περίοδος Β, αρ. φυλ. 1, Ιούλιος-Αύγουστος 1975, σελ. 8.

- Ιωαννίδης Ί. (1975). «Συνέχεια στην ανοικτή επιστολή», περιοδικό *Γυμναστική και Αθλητισμός*, Περίοδος Β, τχ. 2, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1975, σελ. 3.
- Ιωαννίδης Ί. (1977). «Αθλητισμός, που βλέπει ένας εκπαιδευτικός τις βάσεις του», περιοδικό *Γυμναστική και Αθλητισμός*, Περίοδος Β, τχ. 6-11, Μάιος 1976- Απρίλιος 1977, σελ. 1-3.
- Ιωαννίδης Ί. (1977). «Αθλητισμός, που βλέπει ένας εκπαιδευτικός τις βάσεις του», περιοδικό *Γυμναστική και Αθλητισμός*, Περίοδος Β, τχ. 12, Μάιος –Ιούνιος 1977, σελ. 6-8.
- Ιωαννίδη Μ. (1994). *Ίων Π. Ιωαννίδης. Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Ο Άνθρωπος και το έργο του*, Βιογραφικό σημείωμα στη μνήμη του από τη Μαίρη Ιωαννίδη. Εκδ. Κάπον, Αθήνα.
- Καντζίδης Δ. (2002). *Ο Ίων Ιωαννίδης και η συμβολή του στη μεταρρύθμιση της Φ.Α.*, Διδακτορική Διατριβή, Α.Π.Θ., Τ.Ε.Φ.Α.Α., Θεσσαλονίκη. (<https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/14514>) (DOI: [10.12681/eadd/14514](https://doi.org/10.12681/eadd/14514))
- Λάμπρου Χρ. (2012). *Αναλυτικά Προγράμματα Φυσικής Αγωγής Δημοτικού και Γυμνασίου και Προπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών των Τμημάτων Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού. Κριτική και συγκριτική θεώρηση κατά τη χρονική περίοδο 1983-2008*, Διδακτορική Διατριβή, Ε.Κ.Π.Α., Φιλοσοφική Σχολή: Αθήνα. (DOI: [10.12681/eadd/34780](https://doi.org/10.12681/eadd/34780)) (<https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/34780>)
- Λάμπρου Χρ., Μπουρνέλλη Π., Μανασής Β., Μουντάκης Κ. (2013). Σημαντικές επιμορφώσεις, συνέδρια και σεμινάρια με κύριο ή επιμέρους θέμα τη σχολική φυσική αγωγή που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα από την ίδρυση του κράτους μέχρι σήμερα, *Φυσική Αγωγή – Αθλητισμός – Υγεία*, Περιοδική έκδοση της Ένωσης Πτυχιούχων Φυσικής Αγωγής Νομού Ηρακλείου, τχ. 28, Ηράκλειο, σελ. 50-74. (https://www.researchgate.net/publication/319529531_Semantikes_epimorphoseis_synedria_kai_seminaria_me_kyrio_e_epimerous_thema_te_scholike_Physike_Agoge_PHA_pou_pragmatopoiethekan_sten_Ellada_apo_ten_idryse_tou_kratous_mechri_semera)
- Λάμπρου Χρ., Μπουρνέλλη Π., Αλμπανίδης Ε. (2014). «Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και Φυσική Αγωγή, Σκορδίλης Ιωάννης, ο δεύτερος κατά σειρά διορισμένος Σύμβουλος Φ.Α. του Π.Ι./Κ.Ε.Μ.Ε. και το έργο του», περιοδικό *Άθληση και Κοινωνία*, τεύχος 55, 2014, σελ. 45-53. (https://www.researchgate.net/publication/319529555_Paidagogiko_Institutou_kai_Physike_Agoge_Skor-diles_Ioannes_o_deuterios_kata_seira_diorismenos_Symboulos_PHA_tou_PIKEME_kai_to_ergo_tou)
- Λάμπρου Χρ. (2017). Θεμελιωτές των Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού στην Ελλάδα, 19ος-20ος αιώνας. 18^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού Ε.Γ.Β.Ε., Φυσική Αγωγή και Αθλητισμός, τ. 37, τ.χ. 3,4, Θεσσαλονίκη 2017 (105 και 106), σελ. 84. (https://www.researchgate.net/publication/321731175_Themelioteston_Epistemon_Physikes_Agoges_kai_Athletismou_sten_Ellada_19os-20os_aionas)
- Λάμπρου Χρ. (2017). Συγκρότηση και θεμελίωση των Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού στην Ελλάδα, 19ος-20ος αιώνας. 18^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού Ε.Γ.Β.Ε., Φυσική Αγωγή και Αθλητισμός, τ. 37, τ.χ. 3,4, Θεσσαλονίκη 2017 (105 και 106), σελ. 83. (https://www.researchgate.net/publication/321731356_Synkrotese_kai_themeliose_ton_Epistemon_Physikes_Agoges_kai_Athletismou_sten_Ellada_19os-20os_aionas)
- Λάμπρου Χρ., Κωνσταντίνου Λ., Σεραφειμίδου Μ., Μανασής Β., Μελίστας, Ν. (2017). Σεραφειμίδης Ιωάννης: Ο Σχολικός Σύμβουλος Φ.Α. και το έργο του στη Φυσική Αγωγή και στον Αθλητισμό. *Φυσική Αγωγή και Αθλητισμός*, τόμος 37, τεύχος 2 Απρίλιος-Μάιος-Ιούνιος 2017 (104), σελ. 139-160. (https://www.researchgate.net/publication/320272942_Ioannes_Serapheimides_O_Scholikos_Symboulos_PHA_kai_to_ergo_tou_ste_Physike_Agoge_kai_ston_Athletismo)
- Λάμπρου Χρ., Μπουρνέλλη Π., Νομικός Ν., Μελίστας Ν. (2021). Το μεταρρυθμιστικό έργο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως στη Φυσική Αγωγή (1964-2012). *ΥΣΠΛΗΓΕ: Επιστημονικό Περιοδικό Φυσικής Αγωγής*, 4(1). (

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/hsjpe/article/view/26390>) (DOI:
<https://doi.org/10.12681/hsjpe.26390>)

Λάμπρου Χρ., Φωτεινός Δ., Νομικός Ν. (2024). «Η θέση και η εξέλιξη του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής στο μεταπολιτευτικό ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και η συμβολή του ομότιμου Καθηγητή του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου Μουντάκη Κωνσταντίνου», *Κείμενα Παιδείας*, (6). (<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/keimena-paideias/article/view/34282>) (DOI: <https://doi.org/10.12681/keimena-paideias.34282>)

Λάμπρου Χρ., Αγγελής Β., & Φωτεινός Δ. (2025). Σημαντικά γεγονότα τα οποία σχετίζονται με ζητήματα «φοιτητικής ζωής και κινημάτων στο ελληνικό πανεπιστήμιο» ως προς τις Επιστήμες Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Ε.Φ.Α.Α.), με έμφαση στη διαχρονική λειτουργία και εξέλιξη της Σχολής Ε.Φ.Α.Α. στην Αθήνα. *Κείμενα Παιδείας*, (9). (DOI: <https://doi.org/10.12681/keimena-paideias.39241>) (<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/keimena-paideias/article/view/39241>)

Παναγιωτόπουλος Δ. (2000). *Αθλητικό Δίκαιο*, εκδ. Ε.Κ.Π.Α., σελ. 160.

Παρθύμιος Π. (1995). «Η εκπαίδευση των καθηγητών Φ.Α. και Αθλητισμού», περιοδικό *Το Σχολείο και το Σπίτι*, Αθήνα, τχ 380, σελ. 299-306.

Σεραφειμίδης Ι. (1986). «Σύντομη ιστορία και κριτική των γυμναστικών συστημάτων που επικράτησαν στην Ελλάδα», περιοδικό *Λόγος και Πράξη*, τχ. 30, Φθινόπωρο 1986, σ. 95-101.

Σεραφειμίδης Ι. (1989). *Παιδαγωγική και Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια-Λεξικό, Γυμναστικά Συστήματα*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1989, τόμος 3, σελ. 1265.

Σεραφειμίδης Ι. (2003). *Βασική θεωρία και διδακτική της σχολικής φυσικής αγωγής*, εκδ. Αθλότυπο, Αθήνα.

Σκορδίλης Ι. (1975). «Χαιρετισμός Διευθυντού Σ.Α. Ιωάννου Σκορδίλη», περιοδικό *Γυμναστική και Αθλητισμός*, Περίοδος Β΄, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1975, τχ. 3, σελ. 3-4.

ΥΠ.Ε.Π.Θ. (1975). «Προγραμματισμός ενημερωτικών συγκεντρώσεων επιθεωρητών ειδικότητας Σ.Α. 6-11-1975», περιοδικό *Γυμναστική και Αθλητισμός*, περίοδος Β΄, αρ. φυλ. 2, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1975, σελ. 34.

Χατζηστεφάνου Κλ. (1997). *Η διδασκαλία του μαθήματος της Φ.Α. στην Κυπριακή Εκπαίδευση από τις Αγγλοκρατίας και οι Σύγχρονες τάσεις-Ιστορική προσέγγιση*, Έκδοση Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών, Λευκωσία, σελ. 153.

Χατζηχαριστός Δ. (1993). *Παιδαγωγική Θεμελίωση της Φ.Α., Συμμετρία*, Αθήνα, σελ. 181-182.

Πηγές -Αρχεία

-Αρχείο Ιωαννίδη Ίωνα [Βιβλιοθήκη Τ.Ε.Φ.Α.Α. Κομοτηνής]

-Προσωπικό αρχείο Λάμπρου Χρήστου

-Αρχείο Σκορδίλη Ιωάννη

-Αρχείο Πρακτικών Παιδαγωγικού Ινστιτούτου – Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως

-Εθνικό Τυπογραφείο [Φ.Ε.Κ. (κατά χρονολογική σειρά)]

Φ.Ε.Κ. 182, τ. Α΄, 24-10-1964, «Περί οργάνωσης και διοικήσεως της Γενικής (Στοιχειώδους και Μέσης) Εκπαιδεύσεως».

Φ.Ε.Κ.16, 26-1-1966, Β.Δ. 72, «Περί ωρολογίων και αναλυτικών προγραμμάτων τάξεων τινών σχολείων Δευτεροβαθμίου (Μέσης) Εκπαιδεύσεως».

Φ.Ε.Κ. 110 Α, 16-5-1966, Β.Δ. 425, «Περί ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος της Γ΄ τάξεως, Γυμνασίων, Ημερησίων και Νυκτερινών».

Φ.Ε.Κ. 289, 21-12-1966, Β.Δ. 1074, «Περί ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος της Β΄ τάξεως Λυκείων».

Φ.Ε.Κ. 110 Α, 30-6-1967, «Περί καταργήσεως του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου».

- Φ.Ε.Κ. 163, 19-9-1967, «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως και άλλων τινών διατάξεων».
- Φ.Ε.Κ. 139 Α΄, 16-7-1969, «Περί αναδιοργανώσεως της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων».
- Φ.Ε.Κ. 490 Β΄, 1-8-1969, «Περί αναδιαρθρώσεως Κεντρικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ανακατανομής και καθορισμού των αρμοδιοτήτων αυτών».
- Φ.Ε.Κ. 218, 31-10-1969, «Περί του ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος των μαθημάτων του Δημοτικού Σχολείου».
- Φ.Ε.Κ. 225, 10-11-1969, «Περί των ωρολογίων και αναλυτικών προγραμμάτων των σχολείων της Μέσης Εκπαιδεύσεως».
- Φ.Ε.Κ. 179, 29-8-1970, Ν. Δ. 651, «Περί οργανώσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως και διοικήσεως του προσωπικού αυτής».
- Φ.Ε.Κ. 214 Α΄, 4-10-1975, «Περί του Κέντρου Εκπαιδεύσεως Μελετών και Επιμορφώσεως και διατάξεων τινών του προσωπικού της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων».
- Φ.Ε.Κ. 1214 Β΄, 23-10-1975.
- Φ.Ε.Κ. 138, 16-7-1975, «Περί οργανώσεως του εξωσχολικού αθλητισμού και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων».
- Φ.Ε.Κ. 103 Α΄, 11-5-1966, Β.Δ 398, «Περί α) τροποποιήσεως του υπ΄ αριθ. 289/1960 ΒΔ «περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, των διδασκομένων μαθημάτων του ωρολογίου προγράμματος, των εισαγωγικών, τμηματικών, και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής» και β) συμπληρώσεως του από 12/ 25-6-1958 Β.Δ/τος.».
- Φ.Ε.Κ. 14 Α΄, 20-1-1970, ΒΔ 410 «Περί ιδρύσεως Παραρτήματος της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.) εν Θεσσαλονίκη».
- Α.Ν. 576, 28-9-1968, «Περί κινήτρων υπέρ του Αθλητισμού».
- Φ.Ε.Κ. 98 Α΄, 28-6-1972, Β.Δ. 402 «Περί τροποποιήσεως του ΒΔ/τος 289/1960, «περί ενάρξεως και λήξεως του Ακαδημαϊκού έτους και διδακτικού έτους, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, των εισαγωγικών, τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)», ως ετροποποιήθη διά του ΒΔ/τος 398/1966».
- Φ.Ε.Κ. 287 Α΄, 5-10-1974, Β.Δ. 660, «Περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».
- Φ.Ε.Κ. 65 Α΄, 11-4-1975, Β.Δ. 222, «Περί αυξήσεως των ετών φοιτήσεως εις την Εθνικήν Ακαδημίαν Σωματικής Αγωγής».
- Φ.Ε.Κ. 147 Α΄, 22-7-1975, Π.Δ. 464, «Περί αντικαταστάσεως του άρθρου 18 του Π.Δ. 660/1974 «περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».
- Φ.Ε.Κ. 194 Α΄, 12-9-1975, Π. Δ. 592, «Περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, του προγράμματος σπουδών, των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».
- Φ.Ε.Κ. 262 Α΄, 22-11-1975, Π.Δ. 805, «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του υπ΄ αριθ. 592/1975 Πρ. Διατάγματος «περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, του προγράμματος σπουδών, των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».

- Φ.Ε.Κ. 205 Α΄, 30-11-1978, Π.Δ. 861, «Περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».
- Φ.Ε.Κ. 87, 18-7-1982, Ν. 1268 «Για τη δομή και λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων».
- Φ.Ε.Κ. 103 Α΄, 11-5-1966, Β.Δ. 398, «Περί α) τροποποιήσεως του υπ΄ αριθ. 289/1960 Β.Δ. «περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, των διδασκομένων μαθημάτων του ωρολογίου προγράμματος, των εισαγωγικών, τμηματικών, και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής» και β) συμπλήρωσεως του από 12/ 25-6-1958 ΒΔ/τος.».
- Φ.Ε.Κ. 98 Α΄, 28-6-1972, Β.Δ. 402 «Περί τροποποιήσεως του Β.Δ/τος 289/1960, «περί ενάρξεως και λήξεως του Ακαδημαϊκού έτους και διδακτικού έτους, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, των εισαγωγικών, τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)», ως ετροποποιήθη διά του Β.Δ/τος 398/1966».
- Φ.Ε.Κ. 287 Α΄, 5-10-1974, Β.Δ. 660, «Περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».
- Φ.Ε.Κ. 194 Α΄, 12-9-1975, Π.Δ. 592, «Περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, του προγράμματος σπουδών, των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».
- Φ.Ε.Κ. 205 Α΄, 30-11-1978, Π.Δ. 861, «Περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού και διδακτικού έτους, του εορτολογίου, των διδασκομένων μαθημάτων, του ωρολογίου προγράμματος, των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α.)».